

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Навчально-науковий інститут «Інститут державного управління»

Кафедра права, національної безпеки та європейської інтеграції

Кваліфікаційна робота магістра

на тему

МІЖНАРОДНІ МЕХАНІЗМИ КОМПЕНСАЦІЇ ЗБИТКІВ ТА ЇХ ІНТЕГРАЦІЯ
У НАЦІОНАЛЬНУ СИСТЕМУ УПРАВЛІННЯ ВІДБУДОВОЮ

Виконав студент 2-ого курсу

групи ППГЗ-3-24

Спеціальності 281 «Публічне управління
та адміністрування»

Освітньо-професійної програми

«Публічне управління в умовах
гібридних загроз»

_____ Володимир РУСІНОВ

Науковий керівник роботи:

канд. філол наук, доцент

_____ Петро РЕДІН

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МІЖНАРОДНИХ МЕХАНІЗМІВ КОМПЕНСАЦІЇ ЗБИТКІВ.....	8
1.1 Поняття, принципи та класифікація міжнародних механізмів компенсації збитків у системі публічного управління.....	8
1.2 Світовий досвід інтеграції компенсаційних механізмів у національні системи післявоєнної відбудови.....	17
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СИСТЕМИ КОМПЕНСАЦІЇ ЗБИТКІВ ТА УПРАВЛІННЯ ВІДБУДОВОЮ В УКРАЇНІ	26
2.1 Інституційно-правові засади публічного управління відбудовою України в умовах воєнного стану.....	26
2.2 Імплементация міжнародних механізмів компенсації збитків від російської агресії: сучасний стан та виклики	36
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНТЕГРАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ МЕХАНІЗМІВ КОМПЕНСАЦІЇ В СИСТЕМУ УПРАВЛІННЯ ВІДБУДОВОЮ УКРАЇНИ.....	49
3.1 Системні проблеми інтеграції механізмів компенсації збитків у національну практику публічного управління.....	49
3.2 Стратегічні рекомендації щодо підвищення ефективності національної системи компенсації збитків в Україні	59
ВИСНОВКИ.....	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	74

ВСТУП

Актуальність теми. Повномасштабна агресія РФ проти України з 24 лютого 2022 року спричинила руйнування безпрецедентного для Європи після Другої світової війни масштабу. За оцінками четвертого звіту Світового банку, Уряду України та Європейської Комісії «Швидка оцінка збитків та потреб» (RDNA4), станом на грудень 2024 року загальна вартість відбудови та відновлення становить 524 мільярди доларів США, що у 2,8 раза більше прогнозованого номінального ВВП країни. Прямі збитки інфраструктурі сягнули 176 мільярдів доларів, причому 13% загального житлового фонду (2,5 мільйона домогосподарств) було пошкоджено або зруйновано. Україна зіткнулася з необхідністю одночасно забезпечити оперативну допомогу постраждалим, сформувати інституційну базу для масової обробки компенсаційних заяв та інтегрувати національні механізми з міжнародними ініціативами притягнення агресора до відповідальності.

Досвід 2022–2025 років виявив як значні досягнення української системи компенсації (запуск програми «Відновлення» через платформу «Дія», створення Державного реєстру пошкодженого майна, приєднання до Реєстру збитків Ради Європи), так і критичні слабкості (інституційна фрагментація між міністерствами та агентствами, фінансова залежність від разових надходжень, правова неузгодженість категорій збитків між національними та міжнародними механізмами). Формування системи відбувалося в екстремальних умовах воєнного стану, що призвело до ситуативних рішень без стратегічного бачення інтегрованої компенсаційної архітектури.

Актуальність дослідження визначається потребою трансформації екстрених практик в інституційну систему, яка здатна обробити очікувані 6-10 мільйонів заяв; вирішення структурних проблем координації між Міністерством розвитку громад та територій, Агентством відновлення й органами місцевого самоврядування; забезпечення правового зв'язку між національними виплатами

та майбутнім міжнародним компенсаційним механізмом; а також реалізації принципу «агресор платить» через мобілізацію 280–300 мільярдів доларів заморожених російських активів.

Теоретичні та прикладні аспекти компенсації збитків від збройних конфліктів досліджуються українськими та зарубіжними науковцями. В Україні проблематику активно розробляють М. Медведєва (розмежування репарацій та компенсацій), О. Стещенко (множинність механізмів відшкодування), фахівці Національного інституту стратегічних досліджень (комплексний підхід до відновлення), Центру Разумкова (правові механізми компенсації), Київської школи економіки (аналіз програми «ЄВідновлення») та ін.

Міжнародний дослідницький доробок представлений публікаціями Світового банку (методологія RDNA, постконфліктна реконструкція), Міжнародної організації з міграції (практики програм реституції та компенсації), ОЕСР (підтримка відновлення України), Chatham House (заморожені російські активи), а також аналітичними матеріалами Комісії ООН з компенсацій, ОБСЄ (майнові права в Косово) та Офісу Високого представника у Боснії і Герцеговині. Попри значний науковий інтерес до окремих аспектів, бракує комплексних досліджень, які поєднують теоретичне обґрунтування механізмів компенсації, порівняльний аналіз міжнародного досвіду та практичні рекомендації щодо інтеграції в національну систему публічного управління в умовах триваючого конфлікту. Це дослідження спрямоване на заповнення такої лакуни.

Метою роботи є комплексний аналіз теоретичних засад, інституційної архітектури, практичного досвіду та системних викликів міжнародних механізмів компенсації збитків із розробкою науково обґрунтованих рекомендацій щодо їх ефективної інтеграції в національну систему управління відбудовою України.

Для досягнення поставленої мети визначено такі *завдання*:

– узагальнити концептуальні основи міжнародних механізмів компенсації збитків та розкрити їх функціональне призначення в системі публічного управління;

- дослідити світовий досвід інтеграції компенсаційних механізмів у національні системи післявоєнної відбудови (Комісія ООН з компенсацій, механізми Косово та Боснії і Герцеговини);
- проаналізувати інституційно-правові засади публічного управління відбудовою України в умовах воєнного стану;
- систематизувати сучасний стан та виклики імплементації міжнародних механізмів компенсації збитків від російської агресії (RD4U, ERA Loan, донорські програми);
- виявити системні проблеми інтеграції механізмів компенсації в національну практику публічного управління;
- розробити комплексні рекомендації щодо підвищення ефективності національної системи компенсації збитків.

Об'єктом дослідження є система компенсації збитків та управління відбудовою в умовах повномасштабної агресії Російської Федерації проти України (2022-2025 рр.).

Предметом дослідження є механізми, інструменти та практики інтеграції міжнародних компенсаційних механізмів у національну систему публічного управління відбудовою України.

Методи дослідження. Для досягнення мети дослідження використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів. *Метод термінологічного аналізу* застосовано для розмежування понять «репарації», «компенсації», «реституція»; *метод теоретичного узагальнення* використано для систематизації наукових підходів до класифікації механізмів; *системний підхід* застосовано для дослідження компенсаційних механізмів як цілісної системи публічного управління (підрозділ 1.1). *Компаративний метод* використано для порівняльного аналізу моделей Комісії ООН з компенсацій, механізмів Косово та Боснії і Герцеговини; *метод кейс-стаді* застосовано для поглибленого аналізу конкретних практик (підрозділ 1.2). *Інституційний аналіз* використано для дослідження структури та повноважень органів у сфері відбудови; *нормативно-правовий аналіз* застосовано для вивчення законодавчої бази (Закон № 2923-IX,

постанови КМУ № 380, № 381, № 600, № 624); *структурно-функціональний аналіз* використано для визначення ролей різних акторів (Мінрозвитку, Агентство відновлення, ОМС) (підрозділ 2.1). *Метод документального аналізу* застосовано для вивчення резолюцій ГА ООН, Комітету міністрів Ради Європи та комюніке G7; *статистичний метод* використано для аналізу динаміки заяв та фінансових потоків (підрозділ 2.2). *Метод експертних оцінок* застосовано для виявлення системних дисфункцій на основі звітів ОЕСР, МВФ і Рахункової палати України; *метод синтезу* використано для узагальнення проблем інституційної фрагментації, правової неузгодженості та фінансової нестабільності (підрозділ 3.1). *Метод стратегічного планування* використано для розробки комплексних рекомендацій; метод моделювання застосовано для обґрунтування трирівневої моделі інтеграції й механізму поетапної компенсації (підрозділ 3.2).

Практичне значення отриманих результатів. Результати дослідження мають практичне застосування в науково-дослідній, управлінській та освітній сферах.

У науково-дослідній сфері матеріали роботи формують теоретико-методологічну базу для подальших досліджень механізмів компенсації збитків в умовах триваючих конфліктів. Узагальнений український досвід 2022–2025 рр. становить унікальний емпіричний матеріал для міжнародної наукової спільноти, бо наявний масштаб руйнувань (524 млрд дол. США) та очікувана кількість заяв (6–10 млн) перевищують будь-який попередній компенсаційний механізм в історії. Авторська чотиривимірна класифікація механізмів і модель поетапної компенсації можуть бути використані для порівняльних досліджень постконфліктного відновлення.

У практичній діяльності державних органів результати дослідження надають Кабінету Міністрів України аналітичну основу для створення Координаційного центру з питань компенсації збитків та розробки єдиного класифікатора збитків. Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури може використати рекомендації для оптимізації взаємодії з

Реєстром збитків Ради Європи й запровадження механізму set-off. Державне агентство відновлення та розвитку інфраструктури отримує практичні інструменти координації з органами місцевого самоврядування. Міністерство юстиції може застосувати матеріали при забезпеченні правового статусу записів RD4U у національній системі. Міністерство фінансів може використати рекомендації щодо диверсифікації джерел фінансування Фонду ліквідації наслідків збройної агресії. Апарат Верховної Ради України може використати матеріали при розробці проекту Закону України «Про компенсацію збитків, завданих збройною агресією Російської Федерації».

У навчальному процесі матеріали дослідження можуть бути інтегровані закладами вищої освіти при викладанні дисциплін «Публічне управління та адміністрування», «Міжнародне право», «Управління проєктами відновлення», «Міське самоврядування в умовах воєнного стану». Результати можуть бути використані в програмах підготовки та підвищення кваліфікації державних службовців у Національному агентстві України з питань державної служби, ННІ «Інститут державного управління» Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, а також у програмах міжнародної технічної допомоги (URTF Світового банку, UK DIGIT).

Апробація результатів дослідження. Основні положення й результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри права, національної безпеки та європейської інтеграції ННІ «Інститут державного управління» Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна і можуть бути використані в подальшому в науковій та навчальній діяльності кафедри.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МІЖНАРОДНИХ МЕХАНІЗМІВ КОМПЕНСАЦІЇ ЗБИТКІВ

1.1 Поняття, принципи та класифікація міжнародних механізмів компенсації збитків у системі публічного управління

За оцінками четвертого звіту Світового банку, Уряду України та Європейської комісії «Швидка оцінка збитків та потреб» (RDNA4), сукупні потреби України на відновлення становлять 524 мільярди доларів США, з яких понад 78 мільярдів припадає на комунальну інфраструктуру територіальних громад [31]. Очікуване надходження 6-10 мільйонів заяв до міжнародних та національних компенсаційних механізмів, зафіксоване в офіційних матеріалах Реєстру збитків Ради Європи, вимагає формування теоретичного підґрунтя для їх ефективної інтеграції в систему публічного управління [41]. Цей підрозділ присвячено критичному синтезу наукових підходів до поняттєвого апарату механізмів компенсації збитків, порівняльному аналізу принципів їх функціонування та розробці авторської класифікації з акцентом на управлінських інструментах реалізації.

Поняттєво-термінологічний апарат механізмів компенсації збитків є предметом наукової дискусії, в якій можна виокремити три основні підходи. Міжнародно-правовий підхід, систематизований у Статтях про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння Комісії міжнародного права ООН 2001 року, визначає три форми репарації: реституцію як відновлення стану до протиправного діяння, компенсацію як грошове відшкодування незворотної шкоди та сатисфакцію як засіб відшкодування моральної шкоди [5].

Національно-правовий підхід, представлений аналітичним дослідженням Екологічного об'єднання «Право Людина», трактує репарацію як загальний

термін відшкодування шкоди суверенною державою в контексті воєнних конфліктів [72]. Доктринальний підхід, обґрунтований М. Медведєвою, наголошує на функціональному розмежуванні репарацій міждержавного рівня від компенсацій через національні програми [47].

Еволюція доктринальних підходів до класифікації компенсаційних механізмів відображає перехід від класичної міжнародно-правової парадигми до сучасних гібридних моделей, що враховують специфіку постконфліктних реалій. Перший етап (1945-1990 рр.) характеризувався домінуванням міждержавних репарацій, як у випадку з ФРН після Другої світової війни, де компенсації жертвам Голокосту здійснювалися через двосторонні угоди без залучення приватних суб'єктів. Другий етап (1990-2010 рр.) ознаменувався появою квазісудових комісій: UNCC (Ірак-Кувейт) ввела масову обробку індивідуальних претензій, а CRPC у Боснії поєднала адміністративну швидкість із юридичною незалежністю. Сучасний етап (після 2010 р.) демонструє інтеграцію міжнародних реєстрів у національні системи: Косовська НРД автоматично передавала 70% верифікованих заяв до місцевих судів, а Грузія після 2008 р. створила єдину базу даних для координації UNDP та національних виплат.

Українські доктринальні розробки послідовно розвивали цю логіку. М. Медведєва акцентує на розмежуванні «міждержавних репарацій» (МКС, арбітражі) від «національних компенсацій» («Відновлення»), що відповідає практиці UNCC, де 92% виплат здійснювалися через Kuwait Claims Office [47]. Національний інститут стратегічних досліджень пропонує трирівневу модель суб'єктного складу (державна → бізнес → громадяни), але не враховує територіальні громади як ключових заявників комунальної інфраструктури (78 мільярдів євро) [45]. О. Стешенко розширює спектр до «множинних траєкторій», посиляючись на прецедент ISAF в Афганістані, де 45% компенсацій бізнесу йшли через арбітражі ICSID [73]. Недоліком українських підходів є недостатнє врахування децентралізаційних реформ 2014-2020 рр., коли ОМС отримали повноваження з управління комунальним майном на рівні 60% ВВП громад.

Запропонована авторська корекція доктринального підходу полягає в чотирирівній класифікації:

- 1) суб'єкт (держава/фізособи/юрособи/ТГ);
- 2) рівень (міжнародний/гібридний/національний);
- 3) інструмент (суд/комісія/адміністрація);
- 4) джерело фінансування (репарації/активи РФ/донори).

Така матриця усуває прогалину щодо ТГ, інтегруючи досвід Косово (HPD → муніципалітети) та Грузії (UNDP → мерії). Практична реалізація передбачає законодавче делегування ОМС функцій первинної верифікації через API з Реєстром РС, що забезпечує обробку 6-10 млн заяв з КРІ 90 днів. Координаційний хаб – ДАВРІ, яке стандартизує методики оцінки (524 мільярди євро), передаючи дані до Компенсаційної комісії [23]. Цей підхід узгоджується з Резолюцією CM/Res(2023)3, де верифікація розподілена між РС та національними органами.

Така еволюція доктрини створює теоретичне підґрунтя для порівняльного аналізу, демонструючи перехід від суб'єктно-центричних до функціонально-інституційних критеріїв класифікації.

Порівняльний аналіз цих підходів виявляє як спільні риси, так і суттєві відмінності. Спільним є визнання множинності форм відшкодування та пріоритетності реституції. Відмінності полягають у визначенні суб'єктного складу: міжнародно-правовий підхід акцентує на державах як основних суб'єктах, тоді як національно-правовий і доктринальний підходи розширюють коло до фізичних осіб та громад. З огляду на виявлені розбіжності, для системи публічного управління України доцільно застосовувати інтегрований підхід, який поєднує міжнародно-правову термінологію з функціональним розмежуванням за критерієм суб'єкта реалізації. Таке розмежування передбачає, що репарації здійснюються через міжнародні механізми за координації Міністерства юстиції, тоді як компенсації реалізуються через національні програми ДАВРІ (Агентство відновлення) та органів місцевого самоврядування, що забезпечує чіткість розподілу повноважень і уникнення інституційного

дублювання.

Питання суб'єктного складу механізмів компенсації є дискусійним у науковій літературі. Національний інститут стратегічних досліджень характеризує механізм як інструмент відшкодування збитків державі та громадянам [45]. О. Стешенко в аналітичному огляді Вищої школи адвокатури Національної асоціації адвокатів України розширює суб'єктний склад, включаючи юридичних осіб та наголошуючи на множинності доступних механізмів [73]. Водночас обидва підходи недостатньо враховують територіальні громади як самостійних заявників, що зазнали руйнування комунальної інфраструктури на суму понад 78 мільярдів доларів згідно зі звітом RDNA4 [31].

Усунення цієї прогалини потребує законодавчого закріплення статусу територіальних громад як повноправних суб'єктів звернення до міжнародних компенсаційних механізмів. Логічним наслідком такого розширення є делегування органам місцевого самоврядування повноважень первинної верифікації локальних збитків, оскільки саме вони володіють найповнішою інформацією про стан комунальної інфраструктури й масштаби руйнувань на підвідомчій території.

Принципи функціонування механізмів компенсації збитків визначають їх ефективність у системі публічного управління та потребують критичного аналізу щодо практичної реалізованості. Принцип повного відшкодування (*restitutio in integrum*), закріплений у статті 31 Статей про відповідальність держав Комісії міжнародного права ООН, установлює обов'язок держави-порушника повністю компенсувати завдану шкоду [5]. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН A/RES/ES-11/5 від 14 листопада 2022 року підтвердила цей принцип щодо відповідальності Російської Федерації [69]. Водночас досвід Комісії ООН з компенсацій щодо Іраку засвідчує, що реальні виплати становили лише 15 відсотків від заявлених збитків [35], що ставить під сумнів практичну досяжність повного відшкодування в умовах масових порушень.

Принцип пріоритетності реституції над компенсацією, передбачений статтею 35 Статей про відповідальність держав, є предметом наукової полеміки

щодо його застосовності в умовах триваючого конфлікту [5]. Прихильники жорсткого дотримання принципу, представлені переважно західноєвропейською доктриною, наполягають на першочерговості відновлення майна в натурі. Критики, зокрема українські науковці, обґрунтовано вказують на неможливість реституції зруйнованого майна та доцільність грошової компенсації. Управлінським інструментом балансування цих підходів є програма «Відновлення» Міністерства розвитку громад та територій України, яка надає заявникам альтернативу: сертифікат на придбання житла або грошову виплату [64].

Узагальнення такої практики дозволяє обґрунтувати доцільність диференційованого підходу до застосування принципу пріоритетності реституції залежно від категорії збитків: для житлової нерухомості оптимальною є переважно сертифікатна модель, що забезпечує відновлення житлових умов постраждалих, тоді як для рухомого майна та збитків бізнесу більш ефективною є грошова компенсація, яка надає заявникам гнучкість у використанні коштів.

Принцип верифікації передбачає перевірку достовірності заявлених збитків відповідно до Резолюції Комітету Міністрів Ради Європи CM/Res(2023)3 [23]. Рада Реєстру збитків в офіційних матеріалах зазначає про очікуване надходження 6-10 мільйонів заяв, що створює безпрецедентне навантаження на систему верифікації [41]. Порівняння з досвідом Комісії ООН з компенсацій, яка обробила 2,7 мільйона претензій за 30 років [35], засвідчує необхідність принципово нових підходів до організації верифікаційного процесу.

Відповіддю на цей виклик може стати триланкова модель верифікації, яка передбачає розподіл функцій між рівнями публічного управління: на центральному рівні ДАВРІ (Агентство відновлення) розробляє методологію та стандарти оцінки збитків, на регіональному рівні обласні військові адміністрації координують процес і забезпечують узгодження з центральними органами, на місцевому рівні органи місцевого самоврядування здійснюють первинну перевірку. Така модель дозволяє наблизити послугу до заявника й забезпечити

цільовий показник прийняття рішення протягом 90 днів за умови автоматизованого обміну даними через єдину інформаційну систему.

Принцип орієнтованості на постраждалих, задекларований у Статуті Реєстру збитків для України, передбачає пріоритетний захист найбільш вразливих категорій: жінок, дітей, осіб з інвалідністю [41]. Порівняння з практикою Комісії ООН з компенсацій засвідчує еволюцію цього принципу: якщо у 1990-х роках пріоритизація здійснювалася переважно за категоріями збитків, то сучасні механізми акцентують на соціальній вразливості заявників [35]. Управлінська реалізація принципу в Україні потребує інтеграції соціальних реєстрів Міністерства соціальної політики з базами даних про збитки для автоматичної ідентифікації вразливих заявників.

Принцип прозорості та підзвітності є критичним для легітимності механізмів компенсації. Офіційна позиція Міністерства юстиції України наголошує на необхідності побудови механізму, який не викликатиме сумнівів у прийнятих рішеннях [50]. Дослідження Transparency International Україна вказує на недостатній рівень інформування громадян про можливості отримання компенсації та необхідність посилення антикорупційних механізмів [65]. Синтезуючи ці позиції, слід констатувати необхідність посилення комунікаційної складової через публічний моніторинг виплат на порталі «ЄВідновлення» та регулярну звітність перед парламентом.

Принцип субсидіарності в контексті компенсаційних механізмів передбачає делегування повноважень на найнижчий рівень управління, здатний ефективно виконати відповідну функцію. Досвід децентралізаційної реформи 2014–2020 років засвідчив спроможність територіальних громад самостійно управляти бюджетами обсягом понад 300 мільярдів гривень та комунальним майном вартістю у трильйони гривень [45]. Застосування цього принципу до верифікації збитків обґрунтовує доцільність первинної перевірки на рівні органів місцевого самоврядування, які володіють актуальними даними про стан інфраструктури й можуть оперативно залучати місцевих експертів. Водночас фінальне рішення щодо суми компенсації має залишатися за центральним рівнем

для забезпечення уніфікованості підходів і запобігання зловживанням.

Принцип ефективності вимагає оптимального співвідношення результатів та витрачених ресурсів. Аналіз UNCC засвідчує, що адміністративні витрати становили лише 3% від загального обсягу виплат завдяки стандартизації процедур та автоматизації обробки типових категорій заяв [35]. Для України з очікуваними 6–10 мільйонами заяв критичним є впровадження цифрових інструментів: інтеграція платформи «Дія» з Реєстром збитків Ради Європи, автоматична верифікація через державні реєстри, електронний документообіг між рівнями управління. Цільовий показник адміністративних витрат – не більше 5% від Компенсаційного фонду.

Класифікація механізмів компенсації збитків є методологічною основою для визначення оптимальної моделі інтеграції в систему публічного управління. Порівняльний аналіз наукових підходів виявляє три основні критерії класифікації. За інституційною належністю М. Медведева виокремлює судові, квазісудові та адміністративні механізми [47]. За суб'єктним складом О. Стешенко розрізняє механізми для держав, фізичних осіб і юридичних осіб [73]. За рівнем прийняття рішень виокремлюють міжнародні, міжнародно-національні й національні механізми [35]. Досвід Комісії ООН з компенсацій засвідчив ефективність квазісудового підходу: за понад 30 років функціонування розглянуто 2,7 мільйона претензій та виплачено 52,4 мільярда доларів компенсацій [35].

На підставі критичного синтезу наукових підходів та аналізу міжнародного досвіду розроблено авторську трирівневу модель інтеграції компенсаційних механізмів у систему публічного управління України, яка забезпечує оптимальний розподіл функцій між рівнями влади й міжнародними структурами, усуваючи інституційні дублювання та прискорюючи обробку 6-10 мільйонів заяв.

Перший рівень – міжнародний (фіксація та легітимація збитків): Реєстр збитків Ради Європи, запущений у 2024 році, отримав понад 5400 заяв фізичних осіб і слугує єдиним міжнародно визнаним інструментом фіксації шкоди [41].

Паралельно Міжнародний суд ООН та арбітражі розглядають міждержавні позови України, а інвестиційні арбітражі захищають бізнес щодо 300 мільярдів євро заморожених активів Російської Федерації [9]. Цей рівень забезпечує міжнародну легітимність заяв і створює основу для подальшої обробки.

Другий рівень – міжнародно-національний (експертна оцінка): Планується створення Компенсаційної комісії за прецедентом Комісії ООН з компенсацій, яка прийматиме рішення по суті щодо суми компенсацій [35]. Стандарти ДАВРІ (Агентство відновлення) гарантують уніфікацію методик оцінки збитків, що дозволяє узгодити міжнародні критерії з національними реаліями. Цей рівень забезпечує експертність та незалежність рішень, критично важливу для довіри донорів.

Третій рівень – національний (виконання й виплати): Платформа «ЄВідновлення» Міністерства розвитку громад та територій обробила понад 150 тисяч заяв і виплачує компенсації громадянам [64]. Господарські суди розглядають позови територіальних громад щодо 78 мільярдів доларів комунальної інфраструктури згідно з оцінками RDNA4 [31]. Верховний Суд веде міждержавні позови. Цей рівень забезпечує безпосередній контакт із заявниками та практичну реалізацію рішень.

Переваги трирівневої моделі: кожен рівень виконує спеціалізовану функцію (фіксація → оцінка → виплата), що оптимізує ресурси та прискорює процес. Ключовий елемент координації – єдина інформаційна система з автоматичною перехресною перевіркою, що усуває ризик дублювання заяв і забезпечує прозорість розподілу коштів.

Проблема координації множинності механізмів є ключовою для публічного управління. О. Стешенко обґрунтовано зазначає, що деякі механізми не можна використовувати одночасно [73]. Національний інститут стратегічних досліджень наголошує на необхідності комплексного підходу до інтеграції механізмів [45]. Синтезуючи ці позиції, слід констатувати ризик подвійного відшкодування або прогалин у захисті прав за відсутності єдиної інформаційної системи обліку заяв. Постанова Верховного Суду України від 14 квітня 2022

року у справі № 308/9708/19 легітимізувала паралельне функціонування національних і міжнародних механізмів через визнання можливості ігнорування судового імунітету держави-агресора [53]. Стаття 91 Додаткового протоколу I до Женевських конвенцій обґрунтовує право регресної вимоги до агресора [40].

Критичний синтез наукових підходів засвідчив, що міжнародні механізми компенсації збитків у системі публічного управління України потребують гібридної адміністративно-квазісудової моделі. Порівняльний аналіз міжнародно-правового, національно-правового та доктринального підходів до поняттєвого апарату обґрунтовує доцільність інтегрованого підходу з функціональним розмежуванням репарацій та компенсацій за критерієм суб'єкта реалізації, що забезпечує чіткий розподіл повноважень між Міністерством юстиції та ДАВРІ (Агентство відновлення).

Виявлена прогалина в суб'єктному складі механізмів потребує законодавчого визнання територіальних громад повноправними заявниками з делегуванням органам місцевого самоврядування функцій первинної верифікації.

Аналіз принципу пріоритетності реституції обґрунтовує доцільність диференційованого підходу залежно від категорії збитків, а безпрецедентний масштаб очікуваних заяв вимагає запровадження триланкової моделі верифікації з чітким розподілом функцій між центральним, регіональним і місцевим рівнями.

Авторська трирівнева модель інтеграції компенсаційних механізмів (міжнародний → міжнародно-національний → національний) обґрунтовує необхідність координації через єдину інформаційну систему обліку заяв. Практична реалізація визначених принципів та моделей залежить від урахування світового досвіду, що визначає необхідність детального аналізу міжнародних практик інтеграції компенсаційних механізмів у наступному підрозділі.

1.2 Світовий досвід інтеграції компенсаційних механізмів у національні системи післявоєнної відбудови

Визначені в попередньому підрозділі теоретичні засади функціонування компенсаційних механізмів зумовлюють необхідність аналізу практичного досвіду їх інтеграції в національні системи публічного управління. Найбільш релевантними для українського контексту є три моделі: Комісія ООН з компенсацій після вторгнення Іраку до Кувейту, механізми розгляду майнових претензій у Косово та Комісія з претензій на нерухоме майно Боснії і Герцеговини [2].

Метою цього підрозділу є критичний аналіз зазначених моделей та формулювання уроків для побудови національної системи компенсації збитків в Україні. Для критичного синтезу використано первинні джерела – рішення Керівної ради Комісії ООН з компенсацій [34], звіти Kosovo Property Agency [16], Commission for Real Property Claims [3], доповнені аналітичними оцінками Європейського товариства міжнародного права [19]. Такий підхід, що поєднує емпіричну верифікацію з дедуктивною інтерпретацією в українському контексті, створює підґрунтя для розробки авторської моделі в наступному розділі.

Модель Комісії ООН з компенсацій, створену Резолюцією Ради Безпеки ООН 687 у 1991 році, вважають наймасштабнішим і найповніше реалізованим міжнародним компенсаційним механізмом. У 1991-2022 роках Комісія розглянула приблизно 2,7 млн претензій від урядів, компаній та фізичних осіб із понад 100 держав; загальна заявлена сума становила близько 352 млрд дол. США, з яких присуджено 52,4 млрд дол. США [36]. Фінальний звіт Керівної ради (Рішення 277, 2022 рік) підтвердив, що всі затверджені суми були виплачені, що є винятковим результатом для міжнародної практики [34]. З формально-правової точки зору це демонструє, що великі масиви вимог можуть бути опрацьовані без скорочення зобов'язань за наявності чітких правил і стабільного фінансування.

Організаційна модель Комісії ООН з компенсацій поєднувала елементи

судового та адміністративного підходів. Заяви централізовано подавалися до секретаріату в Женеві, далі їх розглядали експертні панелі з п'яти комісарів, а остаточні рішення затверджувала Керівна рада [36]. Такий формат забезпечував єдині стандарти та юридичну обґрунтованість рішень, але водночас подовжував строки розгляду, особливо для складних категорій претензій. З огляду на це для України, яка не може дозволити собі десятиліття очікування, досвід Комісії ООН з компенсацій виступає не лише позитивним зразком, а й застереженням щодо небезпеки надмірного ускладнення процедур.

Важливою перевагою цієї моделі було гарантоване фінансування. Резолюція Ради Безпеки ООН 1483 (2003) встановила, що 30% доходів від експорту іракської нафти автоматично спрямовуються до Компенсаційного фонду; згодом цей відсоток було зменшено до 3% у 2020 році [36]. Такий механізм дав змогу планувати виплати на багато років уперед та уникати хронічного дефіциту коштів, характерного для інших міжнародних схем відшкодування. Для України пряме відтворення цієї моделі наразі неможливе через відсутність міжнародно погодженого механізму примусового спрямування доходів Російської Федерації до компенсаційного фонду [2]. Водночас сам принцип «жорстко прив'язаного» джерела (заморожені активи держави-агресора, доходи від їх використання) є ключовим концептуальним орієнтиром для майбутньої фінансової архітектури [37].

Суттєвим елементом ефективності Комісії ООН з компенсацій стала категоризація претензій. Поділ заяв на шість типів (A–F) дав змогу виокремити масові й відносно прості вимоги (виїзд з Кувейту чи Іраку, випадки смерті та тяжких травм) і застосувати до них стандартизовані підходи, тоді як складні корпоративні та урядові претензії розглядалися індивідуально [36]. Дослідження KPMG Ukraine показує, що завдяки цьому понад 90% заяв у простіших категоріях було опрацьовано в перші три роки, хоча загальний цикл роботи тривав 31 рік [14]. Умовою успішності такого поділу є наявність чітких критеріїв і простих доказових стандартів для «масових» категорій. З точки зору України, категоризація може суттєво зменшити навантаження на майбутню

Компенсаційну комісію, але потребує ретельної адаптації до спектра збитків – від житла до комунальної інфраструктури та бізнесу.

Водночас у науковій літературі звертається увага і на потенційні слабкі місця моделі Комісії ООН з компенсацій. Спрощені процедури для масових категорій претензій, зокрема для осіб, які залишили Кувейт чи Ірак, а також для випадків смерті та тяжких травм, іноді критикували за надмірну формалізацію підходів до доказів [34]. Дослідження L. de Silva наголошує, що відповіддю на цей виклик стали механізми вибіркової повторної перевірки та внутрішнього аудиту рішень, які дозволяли виявляти системні помилки без зупинення виплат усім заявникам [4].

Для України цей аспект є показовим: запровадження спрощених процедур для частини претензій неминуче створюватиме ризики зловживань, а отже, майбутня Компенсаційна комісія має бути наділена повноваженнями проводити вибірковий перегляд рішень у «швидких» категоріях на основі ризик-орієнтованого підходу. Такий інструмент дасть змогу зберегти баланс між швидкістю і якістю верифікації, не перетворюючи спрощені процедури на «слабку ланку» всієї моделі.

З позиції публічного управління український контекст істотно відрізняється від кувейтського. Україна має справу з потенційно більшою кількістю заявників (6-10 млн) та складнішою структурою збитків, а також із розгалуженою мережею органів місцевого самоврядування й новоствореним Державним агентством відновлення та розвитку інфраструктури України. Це означає, що національна модель не може спиратися лише на централізований орган, подібний до Kuwait Claims Office, і повинна з самого початку бути багаторівневою. Доцільно не копіювати Комісію ООН з компенсацій, а використати її як джерело окремих інструментів: категоризацію претензій та ідею спеціалізованого національного офісу, який в українських умовах може бути реалізований через регіональні підрозділи Державного агентства відновлення та розвитку інфраструктури України у співпраці з органами місцевого самоврядування [14].

Модель Косово, реалізована через Housing and Property Directorate та Kosovo Property Claims Commission, демонструє високий рівень швидкості розгляду майнових претензій. У 2000–2012 роках ці органи повернули 42 тисячі об'єктів нерухомості 96 тисячам заявників, досягнувши приблизно 80 відсотків рівня реституції [16]. Це особливо показово з огляду на те, що Косово стикалося з наслідками етнічного конфлікту та масового переміщення населення. Однак цей приклад потребує критичного осмислення з урахуванням українських реалій.

Гібридна структура косовських механізмів поєднувала міжнародну експертизу (комісари Місії ООН у Косово) з національними судами, що забезпечувало легітимність рішень як на міжнародному, так і на національному рівнях [2]. Конституційне закріплення в статті 156 Конституції Косово 2008 р. делегувало муніципалітетам повноваження з первинної верифікації майнових претензій, зберігши за Kosovo Property Claims Commission апеляційну юрисдикцію [16]. Дослідження Європейського товариства міжнародного права засвідчує, що завдяки такому розподілу близько 90 відсотків заяв було опрацьовано протягом 18 місяців, тоді як у звичайних судах аналогічні спори розглядалися 6 роками [19]. Технічна інтеграція реєстрів через прикладні програмні інтерфейси й запровадження електронного документообігу скоротили строки верифікації та дозволили заявникам відстежувати статус справ онлайн [14].

Окремим викликом для косовських механізмів стала верифікація прав власності в умовах частково зруйнованих або недоступних реєстрів. Kosovo Property Agency змушена була комбінувати дані кадастрових записів, архівні документи, свідчення сусідів, а іноді й презумпції щодо певних категорій спорів, наприклад, у випадку масових виселень [11]. Дослідження International Center for Transitional Justice підтверджує ефективність такого гнучкого підходу до доказової бази в постконфліктних умовах [28]. Така гнучкість дозволяла відновлювати порушені права, але водночас підвищувала вимоги до якості внутрішніх методик і доброчесності посадових осіб. Для України, де частина документів про право власності також була втрачена під час бойових дій, цей

досвід є аргументом на користь багатоканальної верифікації: інтеграції Державного реєстру речових прав, архівів бюро технічної інвентаризації, даних органів місцевого самоврядування та, за потреби, показів свідків. Такий підхід підсилює довіру до рішень компенсаційного механізму і зменшує ризик відмов у виплатах лише через формальну відсутність «ідеального» пакета документів.

Водночас масштаб претензій у Косово (96 тисяч заявників) є на два порядки меншим за очікувані 6-10 млн заяв в Україні [16]. Основним об'єктом реституції було житло, що обмежує можливості прямого перенесення моделі [25]. Україна стикається з набагато ширшим спектром збитків, включаючи руйнування інфраструктури, втрати бізнесу та комунальне майно територіальних громад. Крім того, косовський механізм працював в умовах завершеного конфлікту, тоді як в Україні частина територій залишатиметься тимчасово окупованою, що унеможливорює повноцінну реституцію «в натурі». Тому косовський досвід слід розглядати не як готову схему виплат, а як приклад успішного інституційного делегування та цифрової інтеграції.

Авторським висновком є те, що українська модель має адаптувати косовський принцип розподілу повноважень до умов проведеної децентралізації [19]. Територіальні громади, які керують значною частиною комунальної інфраструктури та найкраще обізнані з масштабами локальних руйнувань, логічно розглядати як суб'єктів первинної верифікації заяв. Доцільно внести зміни до Закону України «Про місцеве самоврядування», чітко визначивши повноваження органів місцевого самоврядування у сфері збору документів, первинної оцінки й перевірки збитків за єдиними стандартами, які розроблятиме Державне агентство відновлення та розвитку інфраструктури України [25]. Апеляційна функція має належати Компенсаційній комісії, що дозволить поєднати локальну доступність із централізованою експертизою.

Модель Боснії і Герцеговини, реалізована через Commission for Real Property Claims of Displaced Persons and Refugees, є прикладом адміністративно-квасісудового підходу з подвійною верифікацією, який продемонстрував як сильні, так і слабкі сторони. У 1996-2003 роках Комісія розглянула понад 200

тисяч заяв на нерухоме майно й повернула приблизно 80 тисяч об'єктів [3]. Рівень реституції становив лише близько 40 відсотків [8]. На відміну від Косово, де домінував успішний сценарій, у Боснії і Герцеговині результати виявилися значно скромнішими, попри підтримку міжнародних організацій.

Звіти Ради ООН з прав людини вказують на системні інституційні проблеми цієї моделі [1]. Паралельні юрисдикції федеральних, ентитетних і місцевих органів влади призвели до значного дублювання заяв [21]. Це спричиняло конфліктні рішення, затягування процесу та правову невизначеність для заявників. Лише додатковий протокол до Дейтонської угоди частково врегулював розмежування повноважень, але на той момент багато процедур уже були запущені й потребували корекції.

Разом із тим боснійська модель містить і позитивні елементи. Створення єдиної бази даних про переміщених осіб дозволило інтегрувати інформацію з різних рівнів влади та міжнародних організацій, що полегшило ідентифікацію законних власників [3]. З української точки зору, це свідчить про важливість єдиного інформаційного «ядра», навіть якщо інституційна структура є складною. Умовним підсумком боснійського досвіду є теза: без єдиного координаційного центру та інтегрованої інформаційної системи навіть добре розроблені механізми ризикують втратити ефективність.

Разом із тим більш детальний аналіз боснійського досвіду свідчить, що формальне ухвалення рішень про реституцію ще не гарантувало реального повернення людей до їхніх домівок. Дослідження M. Serrano показує, що значна частина бенефіціарів, навіть отримавши рішення на свою користь, не поверталася до попередніх місць проживання через відсутність базових послуг, безпекові ризики та економічну нестабільність [24]. Аналіз Brookings Institution підтверджує, що ефективність компенсаційних механізмів слід оцінювати не лише за відсотком повернутого майна чи виплачених сум, а й за здатністю моделі сприяти відновленню життєздатності територіальних громад [12]. Для України це означає, що критерії результативності мають включати показники реального відновлення – повернення населення, відновлення комунальних послуг, запуск

місцевої економіки, а не обмежуватися суто юридичними або фінансовими індикаторами. Такий підхід підсилює зв'язок між компенсаційною політикою та завданнями післявоєнної відбудови.

Для України, де вже функціонують державна програма «Відновлення», Реєстр збитків Ради Європи, судові механізми та приватні страхові інструменти, боснійський кейс є прямим застереженням [1]. За відсутності єдиного координаційного механізму ризик дублювання заяв та юрисдикційних конфліктів буде значним. З метою уникнення цих ризиків доцільно створити централізовану CRM-систему на базі Міністерства цифрової трансформації України, інтегровану з національними й міжнародними реєстрами. Така система має забезпечувати автоматичну перехресну перевірку заяв за ідентифікаційними даними заявника, адресою об'єкта та типом збитків з орієнтовним цільовим показником виявлення до 95 відсотків потенційних дублювань ще на етапі реєстрації [37].

Порівняльний аналіз трьох моделей дозволяє не лише описати їх окремі характеристики, а й виявити закономірності, важливі для українського контексту. Для структурованого представлення ключових параметрів доцільно узагальнити основні показники у вигляді таблиці.

Таблиця 1.2 – Порівняльна характеристика міжнародних моделей компенсаційних механізмів

<i>Критерій</i>	<i>Комісія ООН з компенсацій (Ірак – Кувейт)</i>	<i>Механізми Косово (HPD, KPCC)</i>	<i>CRPC (Боснія і Герцеговина)</i>
Період функціонування	1991-2022 (31 рік)	2000–2012 (12 років)	1996-2003 (7 років)
Орієнтовний обсяг заяв	2,7 млн претензій [36]	96 тис. заявників	понад 200 тис. заяв
Основний результат	52,4 млрд дол. США виплат [36]	повернено 42 тис. об'єктів	повернено близько 80 тис. об'єктів
Рівень виконання	100% присуджених сум	близько 80% реституції	близько 40% реституції
Середній часовий горизонт	5-7 років для складних категорій	близько 18 місяців для більшості справ	орієнтовно 3-5 років

Продовження таблиці 1.2

<i>Критерій</i>	<i>Комісія ООН з компенсацій (Ірак – Кувейт)</i>	<i>Механізми Косово (HPD, KPCC)</i>	<i>CRPC (Боснія і Герцеговина)</i>
Модель інтеграції	спеціалізований національний офіс (Kuwait Claims Office)	конституційне делегування повноважень муніципалітетам (ст. 156)	багаторівнева система з поділом між державним, ентитетним і місцевим рівнями
Джерело фінансування	30% доходів від експорту нафти	донорські кошти та державний бюджет	переважно донорські кошти

Джерело: складено автором на основі [2; 34; 36; 16; 3; 8].

Дані таблиці наочно демонструють, що кожна з моделей має власний баланс між масштабом, швидкістю та результативністю. Комісія ООН з компенсацій досягає повного виконання зобов'язань завдяки стабільному фінансуванню, але працює у тривалому часовому горизонті [36]. Косовські механізми забезпечують швидкість за рахунок децентралізації й цифрових рішень [16]. Боснійський приклад виявляє вразливість фрагментованих систем без єдиного координаційного центру [3]. Для України це означає необхідність поєднати фінансову стійкість, властиву Комісії ООН з компенсацій, із процедурною швидкістю косовської моделі та одночасно уникнути юрисдикційних і інформаційних розривів, подібних до тих, що мали місце в Боснії і Герцеговині [8].

Адаптація міжнародного досвіду на український контекст потребує врахування низки специфічних обставин, які відрізняють ситуацію в Україні від розглянутих прецедентів. Масштаб потенційних претензій перевищує будь-який із попередніх механізмів: очікувані 6–10 млн заяв означають навантаження, що в кілька разів більше, ніж сумарний обсяг справ Комісії ООН з компенсацій, Косово та Боснії разом узятих. Крім того, конфлікт в Україні є незавершеним, що унеможливорює повноцінну реституцію на тимчасово окупованих територіях і вимагає передбачити механізми проміжних виплат і відкладеної верифікації. Інституційний ландшафт України також є складнішим через проведену децентралізацію: понад 1 400 територіальних громад мають різний рівень адміністративної спроможності, що ставить під сумнів можливість

уніфікованого делегування повноважень без диференційованого підходу. Водночас Україна має й переваги, зокрема розвинену систему електронних реєстрів та досвід цифровізації публічних послуг, що може компенсувати частину інституційних обмежень. Ці особливості зумовлюють необхідність не механічного копіювання, а творчої адаптації найкращих елементів міжнародної практики.

Підбиваючи підсумок, жодна з розглянутих моделей не може бути прийнята як готовий шаблон для України (з позиції публічного управління), однак кожна з них містить концептуально важливі елементи. Комісія ООН з компенсацій пропонує корисні інструменти категоризації претензій і прив'язки механізму до гарантованого джерела фінансування. Косово демонструє ефективність конституційного делегування повноважень муніципалітетам і важливість цифрової інтеграції реєстрів. Боснія і Герцеговина надає негативний, але повчальний приклад наслідків відсутності єдиної інформаційної системи та чіткого розмежування юрисдикцій.

Сукупність цього досвіду формує підґрунтя для розробки авторської трирівневої гібридної моделі, у якій міжнародний рівень забезпечуватиме легітимацію, національний – стандарти та координацію, а місцевий – первинну верифікацію й наближеність послуги до заявника. Це питання стає предметом подальшого дослідження в наступному розділі роботи.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СИСТЕМИ КОМПЕНСАЦІЇ ЗБИТКІВ ТА УПРАВЛІННЯ ВІДБУДОВОЮ В УКРАЇНІ

2.1 Інституційно-правові засади публічного управління відбудовою України в умовах воєнного стану

Проведений у попередньому розділі аналіз міжнародного досвіду інтеграції компенсаційних механізмів у національні системи публічного управління, зокрема моделей Комісії ООН з компенсацій, механізмів Косово та Комісії з претензій на нерухоме майно Боснії і Герцеговини, створює методологічну основу для дослідження української моделі. Масштаб руйнувань, завданих російською агресією, є безпрецедентним для Європи після Другої світової війни: за оцінками Світового банку, Уряду України, Європейської Комісії та ООН, станом на 31 грудня 2024 року загальна вартість відбудови та відновлення становить 524 млрд дол. США, що у 2,8 раза перевищує прогнозований номінальний ВВП країни [32].

Прямі збитки інфраструктурі сягнули 176 млрд дол. США, причому найбільше постраждали житловий сектор (33% від загального обсягу збитків), транспорт (21%), енергетика та видобувна промисловість (12%). За даними звіту RDNA4, 13% загального житлового фонду України було пошкоджено або зруйновано, що становить 2,5 мільйона домогосподарств [32]. Метою цього підрозділу є системний аналіз інституційно-правових засад, які формують архітектуру публічного управління відбудовою в умовах продовження збройного конфлікту, а також виявлення структурних проблем, що впливають на ефективність компенсаційних механізмів.

Формування правової бази компенсаційної системи розпочалося вже в перші тижні повномасштабного вторгнення. Постанова Кабінету Міністрів

України від 26 березня 2022 року № 380 «Про затвердження Порядку збору, обробки та обліку інформації про пошкоджене та знищене нерухоме майно внаслідок бойових дій, терористичних актів та інших подій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України» запровадила механізм систематичної фіксації збитків [59]. Цей нормативний акт визначив процедуру подання інформаційних повідомлень громадянами через застосунок «Дія» та встановив обов'язок органів місцевого самоврядування щодо верифікації поданих даних шляхом проведення комісійних обстежень. Важливо, що постанова передбачила ретроспективну дію, охопивши пошкодження, завдані, починаючи з 19 лютого 2014 року, що дозволило інтегрувати в єдину систему обліку збитки від конфлікту на Сході України та забезпечити правонаступність у фіксації шкоди.

Базовим законодавчим актом, який визначає правові та організаційні засади надання компенсацій, став Закон України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів та інших подій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України» від 21 квітня 2023 року № 2923-IX [62]. Закон набрав чинності 22 травня 2023 року після майже річного обговорення в парламенті, що свідчить про складність досягнення консенсусу щодо моделі розподілу повноважень і джерел фінансування.

Документ визначає перелік отримувачів компенсації (фізичні особи – громадяни України, об'єднання співвласників багатоквартирних будинків, управителі багатоквартирних будинків, житлово-будівельні кооперативи), види компенсації (грошова, у вигляді нерухомості, фінансування будівельних робіт) та граничні розміри відшкодування. Зокрема, компенсація у вигляді об'єкта нерухомості не може перевищувати вартості 150 кв. м за один об'єкт, що є компромісним рішенням між потребою в соціальній справедливості та обмеженістю бюджетних ресурсів. Отримувач має право на отримання нерухомості більшої площі за умови оплати різниці між вартістю об'єкта й сумою компенсації.

Імплементація закону забезпечується низкою підзаконних актів, які деталізують процедурні аспекти та створюють операційну основу для функціонування компенсаційного механізму. Постанова КМУ від 21 квітня 2023 року № 381 затвердила Порядок надання компенсації для відновлення пошкодженого майна з використанням електронної публічної послуги «Відновлення», визначивши категорії пріоритетних отримувачів та алгоритм розрахунку сум виплат [60]. Постанова КМУ від 30 травня 2023 року № 600 «Про затвердження Порядку надання компенсації за знищені або пошкоджені об'єкти нерухомого майна окремих категорій» урегулювала механізм компенсації за знищені об'єкти нерухомості, передбачивши можливість подання заяв в електронній формі через Єдиний державний вебпортал електронних послуг, починаючи з 15 липня 2023 року, а розгляд заяв комісіями – з 15 серпня 2023 року [61]. Постанова КМУ від 13 червня 2023 року № 624 «Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру пошкодженого та знищеного майна» визначила архітектуру та функціональні можливості інформаційної системи, яка є основою для прийняття рішень про компенсації [57].

Авторським спостереженням є те, що українська модель правового регулювання характеризується високим ступенем деталізації процедур, що, з одного боку, забезпечує прозорість та передбачуваність, а з іншого – створює ризики надмірної бюрократизації й уповільнення адаптації механізму до змінюваних умов воєнного часу. Порівняно з Комісією ООН з компенсацій, яка мала широку дискрецію у визначенні процедур та могла оперативні коригувати підходи, український механізм потребує внесення змін до нормативних актів для кожної процедурної модифікації.

Інституційна архітектура управління відбудовою формується навколо кількох ключових суб'єктів, кожен із яких виконує специфічну функцію в загальній системі. Центральним органом виконавчої влади, відповідальним за формування й реалізацію державної політики у сфері відновлення, є Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України (Мінрозвитку), яке здійснює координацію програми «Відновлення», веде

Державний реєстр пошкодженого майна й забезпечує методичне супроводження діяльності органів місцевого самоврядування у сфері компенсацій [71]. Операційну функцію реалізації інфраструктурних проєктів виконує Державне агентство відновлення та розвитку інфраструктури України (Агентство відновлення), створене постановою КМУ від 13 січня 2023 року шляхом реорганізації Державного агентства автомобільних доріг України та приєднання Державного агентства інфраструктурних проєктів [56]. Положення про Агентство, затверджене постановою КМУ від 21 лютого 2023 року № 193, визначає його повноваження у сферах будівництва й реконструкції житлових об'єктів, об'єктів соціальної сфери та громадського призначення, енергетичної інфраструктури, захисних споруд цивільного захисту й модернізації пунктів пропуску на державному кордоні [43].

На місцевому рівні ключову роль відіграють виконавчі органи сільських, селищних, міських рад, а також військові та військово-цивільні адміністрації населених пунктів, які створюють комісії з розгляду питань щодо надання компенсації. Ці комісії здійснюють первинну верифікацію заяв, організують обстеження пошкодженого або знищеного майна, приймають рішення про надання або відмову в компенсації та забезпечують внесення відповідних відомостей до Реєстру. Закон установлює, що комісія повинна функціонувати в кожній територіальній громаді, причому подання заяви здійснюється незалежно від задекларованого місця проживання отримувача компенсації або місця розташування знищеного об'єкта, що забезпечує доступність послуги для внутрішньо переміщених осіб.

Фінансове забезпечення відбудови здійснюється через кілька каналів, центральним із яких є Фонд ліквідації наслідків збройної агресії. Порядок використання коштів Фонду затверджено постановою КМУ від 10 лютого 2023 року № 118 [58]. Джерелами формування Фонду є кошти від примусового вилучення власності Російської Федерації та її резидентів відповідно до спеціального законодавства, кошти, отримані у зв'язку з виконанням Закону України «Про санкції», а також частина прибутку Національного банку

України [74]. За даними Центру досліджень фіскальної політики, протягом 2023 року загальний обсяг Фонду становив 61,7 млрд грн, з яких було виділено 58,2 млрд грн на різні напрями відновлення [51]. Зокрема, 17 млрд грн надійшло від ліквідації банків із російським капіталом («Промінвестбанк», колишній «Сбербанк»), 35,9 млрд грн – від 50% прибутку НБУ за 2022 рік, а 114,1 млн грн – від виконання санкційного законодавства. У 2024 році темпи наповнення Фонду суттєво знизилися: за перше півріччя надійшло лише 73,2 млн грн, що свідчить про вичерпання основних джерел разових надходжень [51].

Таблиця 2.2 – Динаміка фінансового забезпечення відбудови України (2023–2025)

Джерело фінансування	2023	2024 (I півріччя)	Прогноз 2025
Фонд ліквідації наслідків (всього)	61,7 млрд грн	73,2 млн грн	н/д
- у т.ч. від ліквідації банків РФ	17,0 млрд грн	-	-
- у т.ч. від прибутку НБУ	35,9 млрд грн	н/д	н/д
- у т.ч. від санкційного законодавства	114,1 млн грн	73,2 млн грн	н/д
Державний бюджет (єВідновлення)	н/д	н/д	4,0 млрд грн
Дефіцит фінансування (оцінка RDNA4)	-	-	9,96 млрд дол.

Джерело: складено автором на основі [32; 71; 74; 51].

Аналіз таблиці 2.2 засвідчує критичну залежність системи фінансування від разових надходжень, які мають тенденцію до вичерпання. Якщо у 2023 році основними джерелами були ліквідація банків із російським капіталом та перерахування прибутку НБУ, то у 2024 році ці канали практично припинили функціонувати. Передбачене бюджетне фінансування на 2025 рік у розмірі 4 млрд грн покриває менше 1% від оціненого дефіциту у 9,96 млрд дол. США, що актуалізує питання залучення міжнародних донорів та приватного сектора.

Порівняння з моделлю Комісії ООН з компенсацій виявляє принципову відмінність у механізмах фінансування. Якщо UNCC мала гарантоване джерело у вигляді фіксованого відсотка від експорту іракської нафти (спочатку 30%, згодом зменшено до 3% у 2020 році), то український Фонд залежить від разових надходжень, обсяг яких важко прогнозувати. Це створює невизначеність для планування виплат і потенційно підриває довіру заявників до системи, оскільки

відсутня гарантія того, що схвалена компенсація буде виплачена у визначені строки.

Цифрова інфраструктура компенсаційної системи базується на двох взаємопов'язаних компонентах, які забезпечують прозорість та доступність послуг для громадян і вирізняються глибокою цифровою інтеграцією порівняно з розглянутим міжнародним досвідом. Державний реєстр пошкодженого та знищеного майна, презентований у вересні 2022 року, акумулює інформацію про об'єкти нерухомості, їх власників, ступінь пошкодження й результати обстежень комісіями органів місцевого самоврядування [54]. Реєстр функціонує як єдина точка входу для фіксації збитків і є технологічною основою для автоматизації процесів верифікації та прийняття рішень.

За даними Асоціації міст України, на момент запуску Реєстру українці вже подали понад 256 тисяч повідомлень про пошкоджене майно через застосунок «Дія», що засвідчило високий рівень цифрової готовності населення та ефективність обраного каналу комунікації [54]. Реєстр інтегрований з іншими державними інформаційними системами, зокрема з Державним реєстром речових прав на нерухоме майно, що дозволяє автоматично верифікувати право власності заявника. Станом на листопад 2024 року щомісячно до Реєстру вноситься близько 11 тисяч об'єктів, що свідчить про стабільний попит на фіксацію збитків навіть після двох років функціонування системи.

Програма «єВідновлення» є основним інструментом надання компенсацій громадянам, чиє житло постраждало внаслідок російської агресії, і функціонує вже понад два роки, ставши головним механізмом забезпечення житлом постраждалих українців. За даними Мінрозвитку, станом на 10 грудня 2025 року компенсації отримали понад 153 тисячі українських родин на загальну суму 57 млрд грн [71]. Програма реалізується Міністерством розвитку громад та територій України спільно з Міністерством цифрової трансформації України в межах проекту «Цифровізація для зростання, доброчесності та прозорості» (UK DIGIT), що фінансується урядом Великої Британії. Програма передбачає два основні напрями виплат залежно від ступеня пошкодження.

Для пошкодженого житла передбачено категорії А (дрібний ремонт, максимальна виплата до 200 тис. грн) та Б (капітальний ремонт, до 350 тис. грн для квартир та до 500 тис. грн для приватних будинків). Компенсація на капітальний ремонт надходить двома траншами – спочатку 70% від загальної суми, потім 30% після подання проміжного звіту та його перевірки комісією.

Для знищеного житла видаються житлові сертифікати, які можна використати для придбання нової нерухомості, інвестування в будівництво або як перший внесок за програмою «ЄОселя». Окремий компонент програми, запущений на початку 2025 року, передбачає виплати для відбудови на власній земельній ділянці, де кошти надходять двома траншами по 50%, а повне завершення будівництва має відбутися протягом трьох років від дати надходження першого платежу.

Паралельно з національною системою функціонує Міжнародний реєстр збитків для України (Register of Damage for Ukraine, RD4U), створений під егідою Ради Європи відповідно до резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 14 листопада 2022 року [67]. Реєстр розпочав прийом заяв 2 квітня 2024 року з категорії пошкодженого та знищеного житлового нерухомого майна. За даними організації «Донбас SOS», особливістю RD4U є охоплення понад 40 категорій збитків, втрат та шкоди, включаючи нематеріальну шкоду (смерть близьких членів сім'ї, зникнення безвісти, вимушене внутрішнє переміщення), тоді як національний Реєстр зосереджується виключно на майновій шкоді [48].

У липні 2024 року було затверджено додаткові категорії заяв для фізичних осіб: вимушене внутрішнє переміщення, смерть та зникнення безвісти близького члена сім'ї, пошкодження або знищення нежитлового нерухомого майна. Очікується, що Реєстр отримає від 6 до 10 мільйонів заяв у всіх категоріях, а лише в категорії житла – від 300 до 600 тисяч [67]. Важливо, що подання заяви до міжнародного Реєстру не впливає на можливість отримання компенсації за програмою «ЄВідновлення», що дозволяє громадянам паралельно використовувати обидва механізми для захисту своїх прав.

Таблиця 2.1 – Порівняльна характеристика національного та міжнародного механізмів фіксації збитків

<i>Критерій</i>	<i>Державний реєстр пошкодженого майна</i>	<i>Міжнародний реєстр збитків (RD4U)</i>
Правова основа	Постанова КМУ № 380 (2022), № 624 (2023)	Резолюція ГА ООН (2022), Статут Ради Європи
Оператор	Мінрозвитку, органи МСВ	Рада Європи
Категорії збитків	Нерухоме майно	40+ категорій (майно, життя, здоров'я, переміщення)
Спосіб подання	Дія, ЦНАП, нотаріус	Дія, вебпортал RD4U
Функція	Основа для компенсацій від держави	Документування вимог до РФ
Кількість заяв	~11 тис./місяць (2024)	10+ тис. (станом на 03.2025)
Зв'язок із виплатами	Прямий (єВідновлення)	Опосередкований (майбутня комісія)

Джерело: складено автором на основі [59; 57; 67; 48; 54].

Аналіз таблиці 2.1 дозволяє виявити взаємодоповнюючий характер національного та міжнародного механізмів фіксації збитків. Державний реєстр орієнтований на оперативне забезпечення внутрішніх компенсаційних виплат і охоплює переважно майнову шкоду, тоді як RD4U формує доказову базу для майбутніх міжнародних претензій до Російської Федерації та включає ширший спектр категорій, зокрема нематеріальну шкоду. Паралельне функціонування обох систем створює для постраждалих можливість отримати компенсацію від держави у короткостроковій перспективі та зафіксувати право на відшкодування від агресора у довгостроковій.

Незважаючи на значний прогрес у розбудові компенсаційної системи, існує низка структурних проблем, які обмежують її ефективність та потребують системних рішень на рівні як законодавства, так і управлінської практики. Ці проблеми набувають особливої гостроти з огляду на масштаб потенційних претензій – очікувані 6-10 млн заяв до міжнародного реєстру та понад 2,5 млн домогосподарств із пошкодженим або знищеним житлом, – що робить навантаження на українську систему безпрецедентним у світовій практиці.

По-перше, спостерігається суттєвий розрив між кількістю зафіксованих збитків та обсягом виплачених компенсацій. Аналітики організації «Право на

захист» зазначають, що дія Закону № 2923-IX не поширюється на об'єкти, які на 24 лютого 2022 року знаходилися на тимчасово окупованій території України, визначеній відповідно до спеціального законодавства, що виключає значну частину постраждалих з-під дії компенсаційного механізму [46]. Крім того, відсутність правовстановлюючих документів, втрачених унаслідок бойових дій або залишених на окупованій території, ускладнює процедуру верифікації права власності, хоча закон і передбачає можливість подання заяви за таких обставин із зверненням до комісії з проханням сприяти в отриманні відповідних документів.

По-друге, інституційна фрагментація створює координаційні виклики та ризики дублювання функцій. Мінрозвитку відповідає за політику та Реєстр, Агентство відновлення – за інфраструктурні проекти, Міністерство фінансів – за бюджетне забезпечення та розподіл коштів Фонду, органи місцевого самоврядування – за обстеження та верифікацію на первинному рівні. Відсутність єдиного координаційного центру з широкими повноваженнями, подібного до Комісії ООН з компенсацій, призводить до затримок у прийнятті рішень та ускладнює оперативне реагування на виклики. Як показав досвід Боснії і Герцеговини 1996-2003 років, проаналізований у підрозділі 1.2, багаторівнева система без чіткого розмежування повноважень генерує конфлікти юрисдикцій та знижує рівень виконання прийнятих рішень [3].

Далі фінансова нестабільність Фонду ліквідації наслідків збройної агресії створює невизначеність щодо довгострокового забезпечення виплат та підриває передбачуваність системи для заявників. Світовий банк підкреслює, що мобілізація приватного сектора залишається критично важливою для успішного відновлення України, проте механізми залучення приватних інвестицій у житловий сектор залишаються недостатньо розвиненими [29]. Досвід Комісії ООН з компенсацій засвідчує, що стабільне та передбачуване фінансування є ключовою умовою успішності компенсаційного механізму: саме гарантований відсоток від нафтових доходів Іраку дозволив UNCC виплатити 100% присуджених сум протягом 31 року функціонування.

Українська модель, на відміну від цього, залежить від політичних рішень щодо щорічного бюджетного фінансування й непередбачуваних надходжень від конфіскації російських активів. Дефіцит фінансування пріоритетних потреб на відновлення та відбудову у 2025 році оцінюється у 9,96 млрд дол. США [32]. У державному бюджеті на 2025 рік передбачено лише 4 млрд грн на програму «Відновлення» (3 млрд – за знищене, 1 млрд – за пошкоджене житло), а додатково 15 млрд грн виділено для внутрішньо переміщених осіб, що є недостатнім для повного задоволення існуючого попиту [71].

Нарешті адміністративна спроможність органів місцевого самоврядування суттєво варіюється між громадами. Закон покладає на виконавчі органи рад функцію створення комісій та організації обстежень, проте не всі з понад 1400 територіальних громад мають достатній кадровий, технічний і фінансовий потенціал для ефективного виконання цих повноважень. Особливо гостро ця проблема проявляється в прифронтових та деокупованих громадах, де місцева інфраструктура зазнала значних руйнувань, частина працівників евакуювалася, а безпекова ситуація ускладнює проведення натурних обстежень. У 2025 році для таких територій запроваджено механізм дистанційного обстеження, що є кроком до вирішення проблеми, але не усуває її повністю.

Українська модель публічного управління відбудовою демонструє унікальне поєднання елементів міжнародного досвіду з інноваційними цифровими рішеннями. Використання застосунку «Дія» для подання заяв, відстеження статусу справ та отримання виплат є прикладом, який може бути запозичений іншими країнами в постконфліктних ситуаціях. Водночас система потребує подальшого вдосконалення в напрямках забезпечення фінансової стійкості, посилення інституційної координації, розширення охоплення категорій збитків і підвищення спроможності громад.

Аналіз інституційно-правових засад публічного управління відбудовою України засвідчує формування операційної, хоча й незавершеної, системи компенсації збитків від російської агресії. Правова база охоплює базовий Закон № 2923-ІХ та низку підзаконних актів (постанови КМУ № 380, № 381, № 600,

№ 624, № 118, № 193), які регламентують процедури фіксації збитків, верифікації права власності та надання компенсацій.

Інституційна архітектура включає Мінрозвитку як координатора політики, Агентство відновлення як операційного виконавця інфраструктурних проєктів та органи місцевого самоврядування як суб'єктів первинної верифікації. Цифрова інфраструктура (Державний реєстр пошкодженого майна, програма «Відновлення», інтеграція з «Дія») забезпечує прозорість і доступність послуг, проте не вирішує проблем фінансової нестабільності та інституційної фрагментації.

Паралельне функціонування національного та міжнародного реєстрів створює передумови для комплексного документування збитків, однак механізм трансформації зафіксованих у RD4U вимог у реальні компенсації від держави-агресора залишається предметом подальших міжнародних переговорів і політичних рішень. Виявлені проблеми (розрив між фіксацією та виплатами, координаційні виклики, фінансова невизначеність, нерівномірна спроможність громад) потребують системних рішень, які розглядаються в наступному підрозділі в контексті імплементації міжнародних механізмів компенсації збитків від російської агресії.

2.2 Імплементація міжнародних механізмів компенсації збитків від російської агресії: сучасний стан та виклики

Проведений у попередньому підрозділі аналіз національної системи публічного управління відбудовою засвідчив її операційну спроможність у сферах фіксації збитків та надання компенсацій, водночас виявивши критичну залежність від внутрішніх джерел фінансування. Фонд ліквідації наслідків збройної агресії фактично вичерпав потенціал разових надходжень, а передбачене бюджетне фінансування покриває менше 1% від оціненого

дефіциту [32]. За таких умов імплементація міжнародних механізмів компенсації набуває стратегічного значення як для забезпечення фінансової стійкості відновлювальних процесів, так і для реалізації фундаментального принципу міжнародного права – відповідальності держави-агресора за завдані збитки.

Як зазначають експерти Разумков Центру, саме міжнародні механізми мають забезпечити не лише додаткове фінансування, але й реалізацію принципу «агресор платить», який є наріжним каменем міжнародного гуманітарного права та права міжнародної відповідальності держав [49]. Метою цього підрозділу є системний аналіз міжнародних інструментів компенсації збитків від російської агресії, включаючи Реєстр збитків для України (RD4U), механізми мобілізації заморожених російських активів і донорські програми міжнародних фінансових інституцій, а також виявлення правових, політичних та інституційних викликів їх імплементації в контексті завдань публічного управління. Особлива увага приділяється порівняльному аналізу цих механізмів із моделлю Комісії ООН з компенсацій (UNCC), розглянутою в першому розділі, з метою виявлення спільних рис та принципів відмінностей.

Ключовим елементом міжнародної архітектури компенсації є Реєстр збитків для України (Register of Damage for Ukraine, RD4U), створений як перший крок до формування повноцінного компенсаційного механізму міжнародного рівня. Правовою основою для його заснування стала резолюція Генеральної Асамблеї ООН A/RES/ES-11/5 від 14 листопада 2022 року «Додаткові ефективні заходи щодо досягнення миру в Україні», яка визнала необхідність притягнення Російської Федерації до відповідальності за порушення міжнародного права в Україні, зокрема шляхом виплати репарацій [68]. Резолюція була ухвалена 94 голосами «за» при 14 «проти» та 73 утриманнях на одинадцятій надзвичайній спеціальній сесії Генеральної Асамблеї [68], що засвідчило підтримку більшості держав-членів ООН, хоча й не консенсусу.

Цей документ рекомендував державам-членам співпрацювати з Україною у створенні міжнародного реєстру збитків як основи для майбутнього

компенсаційного механізму. На виконання цієї резолюції Комітет міністрів Ради Європи 13 березня 2023 року ухвалив резолюцію CM/Res(2023)3 про створення Розширеного часткового узгоджувального механізму (Enlarged Partial Agreement), у межах якого функціонує Реєстр [70]. Особливістю цього механізму є те, що він дозволяє участь не лише держав-членів Ради Європи, але й асоційованих членів, що розширює міжнародну підтримку ініціативи – станом на жовтень 2025 року до механізму приєдналися понад 50 держав, включаючи Австралію як асоційованого члена.

Інституційна структура RD4U включає Конференцію учасників як вищий керівний орган, Раду (Board) як орган, що приймає рішення про запис заяв до Реєстру, та Секретаріат на чолі з Виконавчим директором. Головою Ради є Роберт Спано, колишній Голова Європейського суду з прав людини, що забезпечує високий рівень юридичної компетентності та зростання авторитету органу. Штаб-квартира Реєстру розташована в Гаазі (Нідерланди), а представництво – у Києві, що забезпечує як міжнародну легітимність, так і доступність для українських заявників.

Реєстр розпочав прийом заяв 2 квітня 2024 року, отримавши понад 100 онлайн-заявок протягом перших 24 годин роботи, що засвідчило високий попит з боку постраждалих і готовність населення використовувати цифрові інструменти для захисту своїх прав. Спочатку прийом здійснювався лише в категорії пошкодженого та знищеного житлового нерухомого майна (категорія A3.1), проте поступово перелік категорій розширювався відповідно до рішень Ради RD4U. У липні 2024 року було запроваджено категорії вимушеного внутрішнього переміщення, смерті та зникнення безвісти близького члена сім'ї, пошкодження або знищення нежитлового нерухомого майна. У жовтні 2025 року додано категорії викрадення дітей та дорослих, що є відповіддю на системну практику примусових депортацій українських громадян на територію Російської Федерації.

Станом на жовтень 2025 року RD4U охоплює понад 40 категорій збитків, втрат та шкоди, включаючи нематеріальну шкоду, втрату доступу до охорони

здоров'я та освіти, екологічну шкоду, гуманітарні витрати держави, розмінування й очищення від нерозірваних боєприпасів, пошкодження об'єктів культурної спадщини та інші [18]. Така широта охоплення категорій відрізняє RD4U від національного Реєстру пошкодженого майна, який зосереджується переважно на майновій шкоді. На вказаний період до Реєстру подано близько 65 тисяч заяв, при цьому щоденно надходить у середньому понад 200 нових звернень. Понад 12 тисяч заяв уже внесено до Реєстру, жодна заява не була відхилена як необґрунтована. Географічно заяви охоплюють 621 населений пункт у 20 регіонах України, при цьому найбільша частка (близько 35%) припадає на Донецьку область, а серед міст лідирує Маріуполь із майже 1150 заявами.

Демографічний аналіз заявників засвідчує, що 61% становлять жінки, 39% – чоловіки, вік заявників коливається від 18 до 94 років, причому 127 осіб є старшими за 80 років. Очікується, що загальна кількість заяв у всіх категоріях становитиме від 6 до 10 млн, а лише в категорії житла – від 300 до 600 тисяч [18].

Принципово важливим для координації національного та міжнародного рівнів є те, що подання заяви до RD4U не впливає на право особи отримати компенсацію за програмою «ЄВідновлення»: станом на жовтень 2024 року 405 заявників RD4U вже отримали компенсацію від українського уряду, що підтверджує взаємодоповнюючий характер обох механізмів. Заяви до RD4U можуть подаватися в електронній формі через вебпортал «Дія» або безпосередньо через сайт Реєстру, що забезпечує технологічну інтеграцію з національною цифровою інфраструктурою та знижує бар'єри доступу для заявників.

Авторським спостереженням є те, що RD4U принципово відрізняється від Комісії ООН з компенсацій (UNCC) за своєю функціональною природою. Якщо UNCC була повноцінним компенсаційним органом із гарантованим джерелом фінансування у вигляді відсотка від нафтових доходів Іраку та повноваженнями присуджувати й виплачувати компенсації, то RD4U виконує виключно документаційну функцію – фіксує збитки для їх подальшого використання в

майбутньому компенсаційному механізмі, який ще не створено. Така відмінність є критичною: заявники UNCC мали обґрунтовані очікування щодо отримання виплат протягом визначеного часу, тоді як заявники RD4U фактично документують свої претензії без гарантій реалізації права на компенсацію від держави-агресора. Рада Європи працює над проєктом Конвенції про Комісію з претензій, яка має стати наступним кроком, проте терміни її ухвалення та набрання чинності залишаються невизначеними.

Паралельно з формуванням реєстраційної інфраструктури відбувається активний розвиток механізмів мобілізації заморожених російських активів як потенційного джерела фінансування відбудови України. Після повномасштабного вторгнення в лютому 2022 року країни G7 та ЄС заморозили приблизно 280-300 млрд дол. США активів Центрального банку Російської Федерації, з яких близько 200–210 млрд євро знаходяться в Європейському Союзі, переважно в бельгійському центральному депозитарії цінних паперів Euroclear [39]. Більшість цих активів спочатку становили боргові цінні папери, номіновані в євро та доларах США, які з часом погасилися та перетворилися на грошові кошти. Euroclear інвестує ці кошти на грошових ринках, де вони генерують прибуток за короткостроковими процентними ставками.

У 2024 році Euroclear заробив приблизно 7 млрд дол. США відсотків на цих коштах, які отримали назву «надзвичайних доходів» (extraordinary revenues). Уряд Бельгії стягує 25% податку з цих надзвичайних доходів. У Сполучених Штатах заморожено приблизно 5 млрд дол. США російських державних активів.

У квітні 2024 року Президент США підписав REPO for Ukrainians Act (Rebuilding Economic Prosperity and Opportunity for Ukrainians Act), який уповноважує американський уряд конфіскувати заморожені російські активи на території США та передати їх Україні, за умови координації з партнерами по G7 [22]. Це законодавство стало важливим політичним сигналом, хоча адміністрація Д. Байдена не скористалася цим повноваженням у повному обсязі, обравши більш консервативний підхід з огляду на застереження європейських партнерів щодо правових ризиків і потенційних наслідків для міжнародної

фінансової системи.

Ключовим досягненням 2024 року стало рішення саміту G7 в Апулії (Італія) 13 червня 2024 року про надання Україні кредиту в розмірі до 50 млрд дол. США, обслуговування якого здійснюватиметься за рахунок надзвичайних доходів від заморожених російських активів – механізм, що отримав назву Extraordinary Revenue Acceleration (ERA) Loan [42].

Президент В. Зеленський охарактеризував це рішення як «життєво важливий крок вперед у забезпеченні стійкої підтримки України в цій війні». Це рішення стало результатом тривалих переговорів і компромісом між прихильниками повної конфіскації активів (насамперед США та Велика Британія) та більш обережними європейськими партнерами (Франція, Німеччина, Італія), які наполягали на збереженні основної суми активів замороженою з огляду на правові застереження й можливі наслідки для стабільності міжнародної фінансової системи. Водночас G7 підтвердила зобов'язання утримувати російські активи замороженими до повного відшкодування Росією збитків, завданих Україні, що забезпечує довгострокову перспективу використання цих коштів для обслуговування кредиту.

Механізм ERA передбачає, що країни G7 та ЄС випускають облігації на міжнародних ринках, надаючи кошти Україні авансом, а прибутки від заморожених активів спрямовуються на обслуговування цих зобов'язань протягом тривалого періоду, який може сягати 45 років. Європейський Союз у межах цієї ініціативи ухвалив Регламент Ради (ЄС) 2024/3192 від 13 грудня 2024 року, який устанавлює правову базу для використання надзвичайних доходів та запроваджує механізм Ukraine Loan Cooperation Mechanism [66]. Регламент також передбачає положення про відшкодування збитків і відсутність відповідальності для центральних депозитаріїв цінних паперів, що стало відповіддю на занепокоєння Euroclear щодо потенційних судових позовів з боку Росії.

ЄС зобов'язався надати до 35 млрд євро кредитних коштів у межах програми Macro-Financial Assistance (MFA), термін погашення яких може

становити до 45 років. Кредит є умовним: Україна має продовжувати дотримуватися ефективних демократичних механізмів, поважати права людини та виконувати політичні умови, визначені в меморандумі про взаєморозуміння. Перший транш у розмірі 3 млрд євро було перераховано у січні 2025 року, наступні платежі здійснюються щомісяця по 1 млрд євро до листопада, із залишком у 6,1 млрд євро у грудні 2025 року. Кошти можуть використовуватися Україною на власний розсуд для військових, бюджетних, гуманітарних та відновлювальних потреб, що забезпечує гнучкість у реагуванні на пріоритетні виклики.

Важливим каналом міжнародної підтримки є донорські програми міжнародних фінансових інституцій, які доповнюють механізми мобілізації російських активів і забезпечують технічну експертизу у сфері відновлення. Ці програми відіграють подвійну роль: з одного боку, вони надають безпосереднє фінансування для пріоритетних проєктів, з іншого – формують інституційну спроможність українського уряду у сфері планування, реалізації та моніторингу відновлювальних ініціатив.

Світовий банк координує Ukraine Relief, Recovery, Reconstruction and Reform Trust Fund (URTF), який акумулює внески країн-донорів та спрямовує їх на пріоритетні напрями відновлення [30]. Фонд функціонує як мультидонорський механізм, що забезпечує координацію між різними джерелами фінансування й уникнення дублювання, а також надає технічну допомогу українському уряду у плануванні та реалізації відновлювальних проєктів. Принципом роботи URTF є тісна координація з українськими урядовими структурами, зокрема Мінрозвитку та Агентством відновлення, що забезпечує відповідність донорських пріоритетів національним потребам. За оцінками RDNA4 [32], у 2025 році Уряд України спільно з донорськими партнерами виділив 7,37 млрд дол. США на пріоритетні напрями, включаючи транспорт, енергетику, житло, водопостачання, освіту, охорону здоров'я, розмінування й соціальний захист.

Указані кошти покривають лише частину дефіциту фінансування у 9,96

млрд дол. США на 2025 рік, що засвідчує необхідність подальшого нарощування міжнародної підтримки. Пріоритетними секторами за обсягом довгострокових потреб є житловий сектор (майже 84 млрд дол. США), транспорт (майже 78 млрд дол. США), енергетика та видобувна промисловість (майже 68 млрд дол. США), торгівля та промисловість (понад 64 млрд дол. США) і сільське господарство (понад 55 млрд дол. США).

Окремою статтею витрат є очищення від уламків та управління будівельними відходами, вартість якого оцінюється в майже 13 млрд дол. США. Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) реалізує Ukraine Solidarity Package, який передбачає надання кредитів на відновлення інфраструктури, підтримку малого та середнього бізнесу, а також технічну допомогу у сфері енергоефективності [6]. ЄІБ має багаторічний досвід роботи в Україні та глибоке розуміння місцевих умов, що дозволяє ефективно структурувати проекти з урахуванням специфіки воєнного часу.

Особливим напрямом є програма UK DIGIT (Цифровізація для зростання, доброчесності та прозорості), яка фінансується урядом Великої Британії та забезпечує технологічну підтримку програми «Відновлення», включаючи розвиток цифрової інфраструктури й систем моніторингу. Ця програма є прикладом цільової двосторонньої допомоги, спрямованої на посилення інституційної спроможності та впровадження передових практик електронного урядування у сфері компенсацій.

Аналіз таблиці 2.3 засвідчує диверсифікованість міжнародних механізмів фінансування, які охоплюють різні правові моделі (від м'якого права заяв G7 до юридично обов'язкових регламентів ЄС) та джерела коштів (від прибутків заморожених активів до прямих донорських внесків). Водночас сукупний обсяг мобілізованих ресурсів – близько 50-60 млрд дол. США – покриває лише приблизно 10% від загальної потреби у 524 млрд дол. США, що актуалізує питання повної конфіскації заморожених активів і залучення приватного сектора до фінансування відбудови.

Таблиця 2.3 – Порівняльна характеристика міжнародних механізмів фінансування відбудови України

Механізм	Правова основа	Обсяг коштів	Джерело фінансування	Цільове призначення
G7 ERA Loan	Заява G7 (06.2024), Регламент ЄС 2024/3192	до 50 млрд дол.	Прибутки від заморожених активів ЦБ РФ	Військові, бюджетні, відновлювальні потреби
EU MFA Loan	Регламент ЄС (10.2024)	до 35 млрд євро	Облігації ЄС, забезпечені активами РФ	Макрофінансова стабільність, відновлення
URTF (World Bank)	Угода з Урядом України	мультидонорський	Внески країн-донорів	Пріоритетні сектори відновлення
EIB Solidarity Package	Рішення ЄІБ	~2 млрд євро	Ресурси ЄІБ	Інфраструктура, МСБ, енергоефективність
REPO Act (USA)	Public Law 118-89 (04.2024)	до 5 млрд дол.	Конфіскація активів РФ у США	На розсуд Адміністрації

Джерело: складено автором на основі [22; 66; 42; 30; 6].

Імплементація міжнародних механізмів компенсації стикається з низкою правових, політичних та інституційних викликів, які обмежують їх ефективність і створюють невизначеність щодо довгострокових перспектив. Найбільш дискусійним є питання правомірності конфіскації суверенних активів іноземної держави. Доктрина суверенного імунітету, закріплена в міжнародному звичаєвому праві та Конвенції ООН про юрисдикційні імунітети держав та їх власності 2004 року, традиційно захищає державні активи від примусового стягнення [39]. Прихильники конфіскації аргументують, що масштабні порушення міжнародного права Росією, включаючи агресію, воєнні злочини та геноцид, створюють виняток із цього правила на підставі принципу контрзаходів (countermeasures) у міжнародному праві.

Противники, включаючи деяких європейських юристів, центральні банки та приватний сектор, попереджають про ризики підриву міжнародної фінансової системи, можливі прецеденти для заморожування активів інших країн та потенційну відповідь Росії у вигляді конфіскації західних активів на своїй території. Аналітики Chatham House зазначають, що повна конфіскація потребує

або консенсусу G7, якого наразі немає, або односторонніх дій окремих юрисдикцій із непередбачуваними правовими й економічними наслідками [39].

Не менш важливим викликом є координація між національним та міжнародним рівнями компенсаційної системи, яка потребує узгодження правових рамок, категорій збитків і процедур верифікації. Паралельне функціонування Державного реєстру пошкодженого майна, програми «ЄВідновлення» та RD4U створює ризики дублювання зусиль, невідповідності категорій збитків і потенційного «подвійного відшкодування».

Хоча формально подання заяви до RD4U не впливає на право отримати національну компенсацію, майбутній компенсаційний механізм міжнародного рівня має передбачати механізм зарахування вже отриманих виплат, аналогічно до підходу UNCC, яка враховувала компенсації, отримані з інших джерел, при визначенні остаточних сум.

Разумков Центр наголошує на необхідності розробки єдиного реєстру виплат, який би агрегував інформацію з усіх джерел компенсації та запобігав зловживанням [49].

Таблиця 2.4 Порівняння національного (ЄВідновлення) та міжнародного (RD4U) механізмів компенсації

<i>Критерій</i>	<i>Програма «ЄВідновлення»</i>	<i>Реєстр збитків для України (RD4U)</i>
Функція	Виплата компенсацій	Документування претензій
Оператор	Мінрозвитку, ОМС	Рада Європи
Джерело фінансування	Держбюджет, Фонд ліквідації	Не визначено (майбутні репарації)
Категорії збитків	Житлове нерухоме майно	40+ категорій (майно, життя, переміщення)
Виплати	Негайні (після верифікації)	Не передбачені (документація)
Кількість заяв	153+ тис. родин (виплачено)	65 тис. (подано)
Граничні суми	До 500 тис. грн (ремонт), сертифікат (знищене)	Не обмежені
Спосіб подання	Дія, ЦНАП	Дія, вебпортал RD4U

Джерело: складено автором на основі [71; 18; 49].

Аналіз таблиці 2.4 засвідчує принципову відмінність у функціональному

призначенні обох механізмів: «Відновлення забезпечує негайну підтримку постраждалих за рахунок національних ресурсів, тоді як RD4U формує доказову базу для майбутніх міжнародних претензій до держави-агресора. Різниця в категоріях збитків – національний механізм охоплює переважно нерухоме майно, тоді як RD4U включає понад 40 категорій, у тому числі нематеріальну шкоду – ускладнює порівняння та консолідацію даних, проте забезпечує комплексний захист прав постраждалих.

Окремим викликом є часовий горизонт та невизначеність механізму трансформації зафіксованих у RD4U претензій у реальні виплати. На відміну від UNCC, яка функціонувала в умовах міжнародного консенсусу та обов'язкових санкцій Ради Безпеки ООН щодо Іраку після завершення війни в Перській затоці, компенсаційний механізм для України має формуватися в умовах триваючого конфлікту й відсутності будь-якої співпраці з боку держави-агресора. Рада Європи працює над проектом Конвенції про Комісію з претензій, яка має стати наступним кроком після RD4U, проте терміни її ухвалення та ратифікації достатньою кількістю держав залишаються невизначеними [18]. За песимістичним сценарієм, зафіксовані у Реєстрі претензії можуть залишатися нереалізованими протягом десятиліть, що підриває мотивацію заявників і довіру до системи. За оптимістичним сценарієм, домовленості про припинення вогню можуть включати положення про репарації та використання заморожених активів, що прискорить реалізацію компенсаційного механізму.

Нарешті, геополітична невизначеність та залежність ефективності міжнародних механізмів від розвитку воєнно-політичної ситуації створюють додаткові ризики. Переговорний процес щодо припинення вогню, який активізувався у 2025 році, може суттєво вплинути на долю заморожених російських активів. З одного боку, активи можуть стати інструментом тиску на Росію або предметом переговорів. З іншого боку, деякі варіанти мирного врегулювання можуть передбачати поступове розморожування активів в обмін на поступки з боку Росії, що суперечило б інтересам постраждалих. Разумков Центр наголошує, що Україна має наполягати на включенні питання репарацій

та використання заморожених активів у будь-які переговорні формати, забезпечуючи захист прав жертв агресії незалежно від політичної кон'юнктури [49].

Порівняння з досвідом Комісії ООН з компенсацій виявляє структурний парадокс: UNCC мала набагато менший масштаб претензій (2,7 млн заяв на 352 млрд дол. США присуджених компенсацій), але гарантоване фінансування у вигляді фіксованого відсотка від нафтових доходів Іраку, тоді як український механізм стикається з потенційно 6-10 млн заяв на понад 500 млрд дол. США збитків без гарантованого джерела коштів. Заморожені російські активи в розмірі близько 300 млрд дол. США теоретично могли б покрити значну частину потреб, проте їх мобілізація залежить від політичних рішень, правових інтерпретацій і розвитку воєнно-політичної ситуації. Ця невизначеність є структурною вадою системи, яка не може бути усунена суто технічними або адміністративними засобами, а потребує політичного консенсусу на рівні міжнародної спільноти.

Оцінка імплементації міжнародних механізмів компенсації збитків від російської агресії засвідчує формування комплексної інституційної архітектури, яка включає документаційний компонент (RD4U), фінансовий компонент (G7 ERA Loan, EU MFA, донорські програми) та перспективний компенсаційний компонент (майбутня Комісія з претензій). Реєстр збитків для України, створений на підставі резолюції ГА ООН A/RES/ES-11/5 та резолюції Комітету міністрів Ради Європи CM/Res(2023)3, забезпечує документування претензій у понад 40 категоріях, накопичивши станом на жовтень 2025 року близько 65 тисяч заяв із очікуваним загальним обсягом 6-10 мільйонів.

Механізми мобілізації заморожених російських активів (G7 ERA Loan на 50 млрд дол. США, EU MFA на 35 млрд євро) створюють інноваційний прецедент використання надзвичайних доходів від активів держави-агресора для фінансування відбудови постраждалої країни, хоча питання повної конфіскації залишається предметом правових та політичних дискусій. Донорські програми міжнародних фінансових інституцій (Світовий банк, ЄІВ) забезпечують як фінансування, так і технічну експертизу у сфері відновлення.

Ключовими викликами імплементації є правова невизначеність щодо конфіскації суверенних активів, координація національного й міжнародного рівнів компенсаційної системи з метою уникнення дублювання та «подвійного відшкодування», часовий горизонт трансформації зафіксованих претензій у реальні виплати, а також геополітична невизначеність і залежність від розвитку воєнно-політичної ситуації. Виявлені проблеми потребують системних рішень на рівні як міжнародного права, так і національної політики публічного управління, що є предметом аналізу у третьому розділі роботи.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНТЕГРАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ МЕХАНІЗМІВ КОМПЕНСАЦІЇ В СИСТЕМУ УПРАВЛІННЯ ВІДБУДОВОЮ УКРАЇНИ

3.1 Системні проблеми інтеграції механізмів компенсації збитків у національну практику публічного управління

Проведений у попередніх розділах аналіз теоретичних засад та практики функціонування національних і міжнародних механізмів компенсації збитків дозволяє перейти до ідентифікації системних проблем, які перешкоджають ефективній інтеграції цих механізмів у єдину архітектуру публічного управління відбудовою України. Досвід Комісії ООН з компенсацій засвідчив, що успіх компенсаційного механізму визначається не лише наявністю джерел фінансування, але й якістю інституційної координації, правовою визначеністю та операційною ефективністю процедур [41; 69].

Водночас аналіз програми «Відновлення» та Реєстру збитків для України (RD4U) виявив значні розбіжності в підходах, категоріях збитків і процедурах, що створює ризики фрагментації системи та знижує її загальну ефективність. Метою цього підрозділу є систематизація виявлених проблем за ключовими вимірами публічного управління: інституційним, правовим, фінансовим, інформаційно-технологічним та процедурним, що дозволить сформувати доказову базу для розробки стратегічних рекомендацій.

Найбільш гострою є проблема інституційної фрагментації системи компенсації збитків, яка характеризується розпорошенням повноважень між численними органами без чіткого механізму координації. На національному рівні у сфері компенсації збитків задіяні Міністерство розвитку громад та територій України як головний орган з питань житлової політики й координатор

програми «Відновлення», Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій, яке опікується питаннями внутрішньо переміщених осіб та деокупованих територій, Агентство відновлення та розвитку інфраструктури України, відповідальне за великі інфраструктурні проєкти, а також органи місцевого самоврядування, які безпосередньо взаємодіють із заявниками й виконують функції з верифікації збитків [63]. Така багаторівнева структура створює ризики дублювання функцій, неузгодженості рішень і розмивання відповідальності. Як зазначають експерти ОЕСР, фрагментація управління відновленням є типовою проблемою постконфліктних країн, проте в українському випадку вона посилюється масштабом руйнувань та паралельним функціонуванням міжнародних механізмів [26].

Особливо проблематичною є відсутність єдиного координаційного центру, який би забезпечував узгодження національних програм компенсації із міжнародними механізмами, насамперед RD4U. Хоча формально Міністерство юстиції України є контактним органом для взаємодії з Реєстром збитків, його повноваження обмежуються інформаційним обміном і не поширюються на координацію категорій збитків, процедур верифікації чи механізмів уникнення подвійного відшкодування.

Типовою є ситуація, коли заявник може одночасно подати документи до Державного реєстру пошкодженого майна, заявку на компенсацію через «Відновлення» та заяву до RD4U, при цьому жоден із цих органів не має повної інформації про статус справи в інших системах. Станом на жовтень 2024 року 405 заявників RD4U вже отримали компенсацію від українського уряду [18], що підтверджує реальність проблеми паралельного опрацювання справ без належної координації.

На місцевому рівні проблема інституційної спроможності набуває критичного характеру. Органи місцевого самоврядування, на які покладено функції первинного прийому заявників через Центри надання адміністративних послуг та комісії з визначення збитків, часто не мають достатніх кадрових, технічних та фінансових ресурсів для ефективного виконання цих завдань [55].

Особливо гострою є ситуація у прифронтових громадах і на деокупованих територіях, де значна частина працівників евакуювалася, адміністративна інфраструктура зруйнована, а потік звернень постраждалих багаторазово перевищує пропускну спроможність наявних служб. За даними Асоціації міст України, середній час очікування на розгляд заяви про компенсацію в деяких громадах Харківської та Донецької областей сягає 6-8 місяців, що значно перевищує нормативні терміни та підриває довіру населення до системи.

Важливим аспектом інституційної проблематики є недостатня горизонтальна координація між центральними органами виконавчої влади. Міжвідомчі робочі групи з питань відновлення функціонують переважно в режимі обміну інформацією, а не спільного прийняття рішень. Відсутність єдиного органу з повноваженнями арбітражу та координації призводить до ситуацій, коли суперечливі позиції різних міністерств блокують прийняття необхідних рішень або породжують неузгоджені нормативні акти.

Міжнародний валютний фонд у своєму звіті про технічну допомогу Україні наголошує на необхідності посилення координаційних механізмів у сфері публічного фінансового управління, включаючи питання компенсації збитків [33]. Досвід інших країн, що проходили масштабну відбудову після конфліктів чи катастроф, свідчить про важливість створення спеціалізованих агенцій або міжвідомчих структур із чіткими повноваженнями та підзвітністю [52].

Правові проблеми інтеграції механізмів компенсації пов'язані насамперед із неузгодженістю категорій збитків між національною та міжнародною системами. Програма «Відновлення» охоплює три основні категорії: пошкоджене житло (до 200 тисяч гривень), зруйноване житло (до 500 тисяч гривень) та відновлення спільного майна багатоквартирних будинків [71]. Натомість RD4U застосовує значно ширшу класифікацію, що включає понад 40 категорій збитків, втрат та шкоди: від майнової шкоди фізичним та юридичним особам до нематеріальної шкоди, втрати доступу до освіти й охорони здоров'я, екологічної шкоди, гуманітарних витрат держави, витрат на розмінування та

пошкодження об'єктів культурної спадщини [18].

Така розбіжність створює концептуальну неузгодженість: особа, яка отримала компенсацію за «Відновленням» за пошкодження житла, може претендувати на значно ширше відшкодування через майбутній міжнародний механізм, включаючи моральну шкоду, втрачений заробіток та інші категорії, не передбачені національною програмою.

Критичною правовою прогалиною є відсутність механізму зарахування (set-off) вже отриманих національних виплат при майбутньому розгляді справ міжнародним компенсаційним органом. Досвід UNCC засвідчує важливість такого механізму: Комісія систематично враховувала компенсації, отримані заявниками з інших джерел, при визначенні остаточних сум відшкодування, що запобігало подвійному збагаченню та забезпечувало справедливий розподіл обмежених ресурсів [69].

В українському контексті відсутність такого механізму створює ризик того, що особи, які отримали швидку національну компенсацію, зможуть претендувати на повне відшкодування з міжнародних джерел, тоді як ті, хто очікував на міжнародний механізм, отримають менше. Експерти Разумков Центру наголошують на необхідності розробки єдиного реєстру виплат, який би агрегував інформацію з усіх джерел компенсації та запобігав зловживанням [49].

Окремою правовою проблемою є невизначеність статусу записів RD4U у національній правовій системі. Наразі запис до Реєстру збитків не має прямих правових наслідків в Україні: він не є підставою для отримання національної компенсації, не замінює рішення національних судів і не створює преюдиціальних фактів для інших проваджень. Така невизначеність знижує мотивацію постраждалих подавати заяви до RD4U, оскільки безпосередня вигода від цього процесу є неочевидною, а часовий горизонт отримання компенсації – невизначеним. Водночас національне законодавство не містить норм про взаємне визнання верифікації збитків: акт обстеження, складений комісією ОМС для цілей «Відновлення», не може автоматично використовуватися як доказ для RD4U, і навпаки, що призводить до дублювання

процедур та додаткового навантаження на заявників. Європейська Комісія у своїх документах щодо політики сусідства й розширення наголошує на важливості гармонізації українського законодавства з *acquis* ЄС, включаючи питання захисту прав жертв та механізмів відшкодування шкоди [7].

Фінансові проблеми системи компенсації є, мабуть, найбільш очевидними та найважче вирішуваними. Аналіз, проведений у підрозділі 2.1, засвідчив критичну залежність національної системи від внутрішніх джерел фінансування та їх швидке вичерпання. Фонд ліквідації наслідків збройної агресії, який мав стати основним джерелом фінансування компенсацій, фактично вичерпав потенціал разових надходжень від конфіскації майна та спеціального оподаткування [32]. Передбачене бюджетне фінансування в розмірі 61,7 млрд гривень покриває менше 1% від оціненого дефіциту у 9,96 млрд доларів США на 2025 рік. За таких умов програма «Відновлення» функціонує в режимі жорстких бюджетних обмежень, що змушує встановлювати низькі ліміти компенсацій (до 500 тисяч гривень при середній вартості нового житла понад 2 мільйони гривень) та обмежувати коло отримувачів.

Міжнародні джерела фінансування, хоча й є значними за обсягом, характеризуються високим рівнем невизначеності щодо термінів та умов надходження. Механізм ERA Loan, погоджений на саміті G7 в Апулії, передбачає надання до 50 млрд доларів США кредитних коштів, обслуговування яких здійснюватиметься за рахунок надзвичайних доходів від заморожених російських активів [42]. Однак ці кошти призначені для загальних бюджетних, військових та відновлювальних потреб України, а не спеціально для компенсації збитків постраждалим.

Рішення про конфіскацію основної суми заморожених активів (близько 280-300 млрд доларів США) залишається предметом дискусій серед країн G7, причому Франція, Німеччина та деякі інші європейські держави висловлюють застереження щодо правових ризиків і можливих наслідків для міжнародної фінансової системи [39]. Ця невизначеність унеможливорює довгострокове планування компенсаційних виплат та створює ризик того, що очікування

постраждалих не будуть задоволені.

Розрив між потребами й доступним фінансуванням є безпрецедентним за масштабом. За оцінками RDNA4, загальна вартість відновлення України становить 524 млрд доларів США, що в 2,8 раза перевищує ВВП країни [32]. Навіть якщо припустити, що компенсація збитків постраждалим становитиме лише 10-15% від цієї суми, йдеться про 50-80 млрд доларів США – обсяг, який значно перевищує сукупні можливості національного бюджету та міжнародних донорів на найближчі роки. За таких умов неминучим є встановлення пріоритетів та обмежень, що створює етичну дилему: хто має отримати компенсацію першим і в якому обсязі? Відсутність прозорих критеріїв пріоритизації підриває легітимність системи та створює передумови для соціальної напруженості.

Окремою фінансовою проблемою є відсутність механізмів залучення приватного капіталу до фінансування компенсаційних виплат та відновлення житла. Світова практика знає приклади успішного використання державно-приватного партнерства, страхових механізмів та гарантійних інструментів для мобілізації приватних інвестицій у постконфліктну відбудову [17].

В українському контексті такі механізми залишаються нерозвиненими: приватні страхові компанії не покривають воєнні ризики, банківське кредитування на відновлення житла є обмеженим через високі відсоткові ставки й невизначеність із заставами, а іноземні інвестори не готові вкладати кошти в регіони з триваючими бойовими діями. Національна стратегія доходів до 2030 року передбачає диверсифікацію джерел фінансування відновлення, проте конкретні механізми залучення приватного капіталу до компенсаційної системи потребують додаткового опрацювання [52].

Інформаційно-технологічні проблеми системи компенсації пов'язані насамперед із відсутністю інтегрованості між різними реєстрами та інформаційними системами. Наразі паралельно функціонують Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, інформаційна система «Відновлення» та Реєстр збитків для України (RD4U), при цьому автоматичний обмін даними між ними

відсутній або є обмеженим [71; 18]. Заявник змушений повторно вводити однакову інформацію до різних систем, надавати ті самі документи та проходити верифікацію кілька разів. Це не лише створює додаткове навантаження на постраждалих, але й підвищує ризик помилок і розбіжностей у даних.

Проблема верифікації даних набуває особливої гостроти на деокупованих та прифронтових територіях. Традиційні методи підтвердження збитків (акти обстеження комісіями ОМС, довідки БТІ, витяги з реєстрів) часто є недоступними або неможливими через відсутність доступу до об'єктів, знищення документації, евакуацію персоналу відповідних служб. За таких умов зростає роль альтернативних методів верифікації: супутникових знімків, даних дронів, свідчень очевидців, інформації з соціальних мереж [26]. Однак правовий статус таких доказів залишається невизначеним, а технічна спроможність їх масової обробки – обмеженою. RD4U декларує використання супутникових даних для підтвердження факту пошкодження, проте деталі методології та критерії достатності доказів не є повністю прозорими для заявників.

Цифровий розрив залишається суттєвим бар'єром доступу до компенсаційних механізмів. Хоча застосунок «Дія» забезпечує зручний канал подання заяв для технічно грамотних користувачів, значна частина постраждалих – літні люди, мешканці сільських територій, особи з інвалідністю – не мають необхідних навичок або технічних засобів для використання цифрових сервісів.

За даними соціологічних досліджень, серед осіб віком понад 60 років лише близько 30% регулярно користуються смартфонами та мобільними застосунками [38]. Альтернативні канали подання заяв через ЦНАП існують, проте їх пропускна спроможність є обмеженою, а географічна доступність – нерівномірною, особливо в сільській місцевості та на деокупованих територіях. Програма UK DIGIT, яка фінансується урядом Великої Британії, спрямована на подолання цифрового розриву шляхом розвитку цифрової інфраструктури та систем моніторингу [18], проте її масштаб є недостатнім для охоплення всіх потенційних заявників.

Кібербезпекові ризики становлять окрему категорію інформаційно-технологічних проблем. Реєстри збитків і компенсаційні системи містять чутливу персональну інформацію мільйонів громадян, включаючи дані про майновий стан, місце проживання, склад сім'ї та фінансові реквізити. В умовах гібридної війни ці дані є привабливою ціллю для кібератак з боку ворожих спецслужб. Успішна атака на компенсаційну систему може призвести не лише до витоку персональних даних, але й до зриву виплат, маніпуляцій із записами про збитки або повної дискредитації системи в очах населення. Хоча Україна має розвинену систему кіберзахисту державних ресурсів, компенсаційні системи потребують особливої уваги з огляду на їх соціальну значущість та обсяг оброблюваних даних.

Процедурні проблеми системи компенсації включають надмірну тривалість розгляду заяв і виплати коштів. Відповідно до нормативних документів, рішення про надання компенсації має бути прийняте протягом 30 робочих днів з моменту подання повного пакету документів [71]. Однак на практиці цей термін часто перевищується через необхідність додаткової верифікації, запити до інших органів, технічні збої в інформаційних системах та банальну перевантаженість персоналу. Окремою проблемою є затримки у фактичній виплаті коштів після прийняття позитивного рішення, що пов'язано з процедурами казначейського обслуговування й обмеженістю бюджетних асигнувань. Для постраждалих, які втратили житло та перебувають у скрутному матеріальному становищі, такі затримки є критичними.

Процедура оскарження рішень залишається складною та малодоступною для пересічних громадян. У разі відмови в компенсації або незгоди з визначеним розміром заявник може звернутися до адміністративного суду, проте судовий розгляд є тривалим (від 6 місяців до 2 років), потребує юридичної допомоги й не гарантує позитивного результату. Механізми досудового врегулювання спорів є недостатньо розвиненими: апеляційні комісії при органах виконавчої влади діють непрозоро, а їхні рішення не завжди є обов'язковими для виконання. За даними Рахункової палати України, у 2024 році було оскаржено близько 8%

рішень про відмову в компенсації, з яких лише третина була задоволена на користь заявників [44].

Комунікаційні проблеми посилюють процедурні бар'єри. Значна частина постраждалих не має повної інформації про свої права, доступні програми компенсації, необхідні документи та процедури подання заяв. Офіційні вебресурси містять переважно нормативні тексти, які є складними для розуміння неспеціалістами, а консультаційна підтримка через гарячі лінії та ЦНАП не завжди є доступною і якісною. Особливо вразливими є внутрішньо переміщені особи, які перебувають далеко від місця реєстрації та пошкодженого майна, а також мешканці тимчасово окупованих територій, які не мають фізичного доступу до українських органів влади.

Проблема комунікації має і зворотний бік – недостатній зворотний зв'язок від постраждалих до органів управління. Механізми систематичного збору відгуків, скарг і пропозицій від заявників є слаборозвиненими, що унеможливорює оперативне виявлення та усунення проблем у функціонуванні системи. Досвід UNCC засвідчує важливість інституціоналізованих механізмів зворотного зв'язку: Комісія регулярно проводила консультації з урядами країн-заявників та неурядовими організаціями, що дозволяло своєчасно коригувати процедури й категорії компенсацій [69]. В українському контексті такі механізми залишаються переважно неформальними та фрагментарними.

Окремою комунікаційною проблемою є координація очікувань постраждалих щодо національної й міжнародної компенсації. Багато заявників не розуміють різниці між програмою «ЄВідновлення», яка надає швидко, але обмежену допомогу, та RD4U, який документує збитки для майбутнього відшкодування з невизначеними термінами. Це призводить до формування нереалістичних очікувань, розчарування й недовіри до обох систем. Проактивна комунікаційна стратегія, яка б чітко пояснювала роль, можливості та обмеження кожного механізму, є необхідною передумовою ефективної інтеграції національного й міжнародного рівнів компенсаційної системи.

Авторським спостереженням є те, що виявлені проблеми не є

ізольованими, а утворюють системне протиріччя між двома логіками функціонування компенсаційних механізмів. Національна система, втілена у програмі «Відновлення», орієнтована на швидке надання обмеженої допомоги максимальній кількості постраждалих за рахунок спрощення процедур, уніфікації виплат і використання внутрішніх ресурсів. Міжнародна система, представлена RD4U та майбутнім компенсаційним механізмом, спрямована на повне відшкодування збитків відповідно до міжнародних стандартів, але з невизначеними термінами та джерелами фінансування.

Ці дві логіки є потенційно взаємодоповнюючими, проте за відсутності належної координації вони конкурують за увагу заявників, створюють різні очікування й ризикують підірвати довіру до обох систем. Вирішення цього протиріччя потребує не лише технічних удосконалень окремих процедур, але й стратегічного переосмислення архітектури компенсаційної системи як єдиного цілого.

Підсумовуючи, системні проблеми інтеграції механізмів компенсації збитків у національну практику публічного управління охоплюють усі ключові виміри: інституційний (фрагментація повноважень, відсутність координації, слабка спроможність на місцевому рівні), правовий (неузгодженість категорій збитків, відсутність механізму зарахування виплат, невизначеність статусу міжнародних записів), фінансовий (вичерпання внутрішніх джерел, невизначеність міжнародного фінансування, безпрецедентний розрив між потребами та ресурсами), інформаційно-технологічний (відсутність інтероперабельності систем, проблеми верифікації, цифровий розрив) та процедурний (тривалість розгляду, складність оскарження, комунікаційні бар'єри).

Ці проблеми є взаємопов'язаними та взаємопосилюючими, що унеможливило їх вирішення шляхом точкових втручань і вимагає комплексного стратегічного підходу, який буде запропоновано в наступному підрозділі.

3.2 Стратегічні рекомендації щодо підвищення ефективності національної системи компенсації збитків в Україні

Аналіз системних проблем, проведений у підрозділі 3.1, демонструє необхідність комплексної стратегічної трансформації національної системи компенсації збитків від російської агресії. Виявлені структурні суперечності між національною й міжнародною логіками функціонування механізмів компенсації вимагають не точкових удосконалень окремих процедур, а створення єдиної інституційної архітектури, яка забезпечить координацію, прозорість та операційну ефективність. Рекомендації, викладені в цьому підрозділі, ґрунтуються на систематичному аналізі міжнародного досвіду постконфліктної відбудови, зокрема практики Комісії ООН з компенсацій (UNCC) [69], Комісії з питань нерухомого майна переміщених осіб та біженців у Боснії і Герцеговині (CRPC) [15], а також механізмів реституції в Косово, адаптованих до специфічних умов України.

Інституційна реформа становить фундаментальну передумову підвищення ефективності системи компенсації. Аналіз проблем інституційної фрагментації, викладений у попередньому підрозділі, вказує на необхідність створення єдиного координаційного органу з чіткими повноваженнями щодо інтеграції національних і міжнародних механізмів. Досвід постконфліктних країн підтверджує ефективність спеціалізованих агенцій: у Боснії і Герцеговині Комісія CRPC за період 1996-2003 років обробила понад 240 тисяч заяв щодо майже 320 тисяч об'єктів нерухомості, досягнувши показника реституції понад 95 відсотків [15]. У Косово Housing and Property Directorate (HPD) та її наступники за двадцять років діяльності розглянули понад 70 тисяч заяв щодо житлової, комерційної та сільськогосподарської нерухомості [10].

Спираючись на цей досвід, рекомендується розглянути можливість створення Координаційного центру з питань компенсації збитків при Кабінеті Міністрів України як постійно діючого міжвідомчого органу з повноваженнями

арбітражу між профільними міністерствами й агентствами. Правовою основою для створення такого центру може стати постанова Кабінету Міністрів України відповідно до статті 116 Конституції України, що визначає повноваження уряду щодо координації роботи міністерств та інших органів виконавчої влади. На відміну від моделі окремого центрального органу виконавчої влади, яка потребувала б тривалих законодавчих процедур, координаційний центр може бути створений урядовим рішенням і розпочати роботу у значно коротші терміни.

Ключовими функціями такого центру мали б стати: затвердження єдиних критеріїв пріоритизації компенсаційних виплат, координація процесів верифікації збитків між різними реєстрами, моніторинг виконання рішень про компенсацію, а також репрезентація України у взаємодії з міжнародними механізмами, насамперед із Реєстром збитків для України та майбутнім компенсаційним механізмом.

Організаційна структура координаційного центру має враховувати регіональну специфіку постраждалих територій. Рекомендується створення регіональних підрозділів у найбільш постраждалих областях: Харківській, Донецькій, Запорізькій, Херсонській, Миколаївській та Київській. Такі підрозділи забезпечуватимуть безпосередній контакт із заявниками, оперативну верифікацію збитків на місцях та координацію з органами місцевого самоврядування. Закон України «Про організацію та порядок діяльності органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану» надав громадам широкі повноваження у сфері реагування на наслідки бойових дій [63], проте відсутність горизонтальної координації між громадами залишається проблемою, яку регіональні підрозділи координаційного центру могли б вирішити.

Принципово важливим є визначення співвідношення між таким координаційним центром та існуючим Агентством відновлення, створеним у 2023 році. Автор вважає, що оптимальним варіантом було б не дублювання функцій, а чіткий розподіл: Агентство відновлення зосереджується на масштабних інфраструктурних проєктах та залученні міжнародного

фінансування, тоді як координаційний центр опікується саме питаннями індивідуальних компенсацій постраждалим. Таке функціональне розмежування відповідає міжнародній практиці, де відновлення інфраструктури й індивідуальні репарації зазвичай адмініструються різними інституціями з огляду на принципово різну природу цих процесів [13].

Правова гармонізація є другим критичним напрямом реформування. Як було встановлено в підрозділі 3.1, розбіжність між категоріями збитків у національній програмі «Відновлення» та міжнародному Реєстрі RD4U створює системну проблему, яка не може бути вирішена адміністративними заходами без законодавчого втручання. Досвід Комісії ООН з компенсацій є особливо релевантним у цьому контексті: UNCC обробила 2,7 мільйона заяв із заявленою вартістю 352,5 мільярда доларів США, присудивши 52,4 мільярда доларів приблизно 1,5 мільйона успішних заявників [69]. Ключовим фактором успіху стала розроблена класифікація збитків із шістьма основними категоріями (A-F), де лише категорія C включала 21 тип втрат: від особистих травм і моральних страждань до втрати нерухомості та доходів від бізнесу [27].

Рекомендується розробка проекту Закону України «Про компенсацію збитків, завданих збройною агресією Російської Федерації», який би встановив єдиний класифікатор збитків, сумісний як із національними програмами, так і з категоріями RD4U. Такий класифікатор має охоплювати не лише матеріальну шкоду (пошкоджене та зруйноване майно), але й нематеріальні збитки (моральні страждання, втрата годувальника, порушення права на освіту й охорону здоров'я), екологічну шкоду та втрачені доходи. При цьому законопроект має чітко визначити, що розмір компенсації за різними категоріями може диференціюватися залежно від джерела фінансування: бюджетні програми надають швидку обмежену допомогу, тоді як міжнародний механізм орієнтується на повне відшкодування відповідно до міжнародно-правових стандартів.

Критично важливим елементом правової гармонізації є запровадження механізму зарахування попередніх виплат (set-off). Досвід UNCC підтверджує,

що відсутність такого механізму створює ризики як подвійного збагачення окремих заявників, так і несправедливості щодо тих, хто не отримав швидкої національної допомоги [69]. Пропонується законодавчо закріпити принцип, за яким суми, отримані через національні програми («Відновлення», інші бюджетні виплати), автоматично враховуються при розрахунку компенсації за майбутнім міжнародним механізмом. Технічно це потребує створення єдиного реєстру всіх виплат із різних джерел, інтегрованого з RD4U. Центр Разумкова у своєму аналізі правових механізмів компенсації справедливо наголошує на важливості такої інтеграції для забезпечення принципу справедливості [49].

Окремого вирішення потребує питання правового статусу записів RD4U для національної правової системи. Рекомендується законодавчо визначити, що рішення про реєстрацію збитків у RD4U мають преюдиціальне значення для українських судів у частині встановлення факту завдання шкоди. Це не означає автоматичного визнання заявленого розміру компенсації, проте звільняє заявників від необхідності повторно доводити сам факт понесених втрат у національних судах. Такий підхід відповідає практиці Боснії і Герцеговини, де рішення CRPC були обов'язковими для виконання на всій території держави [15].

Фінансове забезпечення системи компенсації потребує переходу від ситуативного підходу до стратегічного планування на основі диверсифікованої моделі фінансування. Як зазначалося в підрозділі 3.1, поточний розрив між потребами (524 мільярди доларів за оцінкою RDNA4) та доступними ресурсами є критичним [32]. Рекомендується структурувати фінансування системи компенсації за трьома часовими горизонтами.

У короткостроковій перспективі (2025-2026 роки) основними джерелами залишатимуться державний бюджет України та міжнародна донорська підтримка. Принципово важливим є забезпечення цільового характеру використання коштів саме на індивідуальні компенсації, а не лише на інфраструктурні проекти. Національна стратегія доходів до 2030 року передбачає модернізацію податкової системи, однак не містить конкретних механізмів спрямування додаткових надходжень на компенсації [52].

Рекомендується доповнити стратегію положеннями про формування спеціального компенсаційного фонду з визначеною часткою бюджетних асигнувань.

Середньострокова перспектива (2027-2030 роки) має спиратися на надзвичайні доходи від заморожених російських активів, які вже спрямовуються на обслуговування кредитів G7 ERA. Комунікат саміту G7 в Апулії підтвердив готовність партнерів виділити до 50 млрд доларів США на потреби України [42]. Проте, як справедливо зазначають аналітики Chatham House, ці кошти мають загальне призначення без гарантованої частки на компенсації постраждалим [39]. У контексті міжнародної практики, де індивідуальні компенсації зазвичай становлять меншу частку загального фінансування відновлення, рекомендується в переговорах із міжнародними партнерами наполягати на виділенні визначеного відсотка саме на індивідуальні компенсації з урахуванням пропорцій, застосованих у попередніх постконфліктних програмах.

Довгострокова перспектива (після 2030 року) залежить від вирішення питання конфіскації основної суми заморожених російських активів (близько 280-300 мільярдів доларів). Незважаючи на політичну складність цього питання, Україна має послідовно відстоювати позицію про необхідність повної конфіскації як реалізації принципу «агресор платить». Досвід UNCC демонструє, що стабільне джерело фінансування (відрахування від нафтових доходів Іраку) дозволило забезпечити виплату всіх присуджених компенсацій протягом 30 років [69].

Важливим елементом фінансової моделі є визначення критеріїв пріоритизації виплат в умовах обмежених ресурсів. Світовий банк у своїх рекомендаціях щодо післявоєнної реконструкції наголошує на необхідності захисту найбільш вразливих груп населення [13]. Спираючись на цей підхід та українські реалії, пропонується встановити такі пріоритети: першочергово – вразливі категорії (особи з інвалідністю, багатодітні родини, особи старше 80 років); далі – діти-сироти та особи, що постраждали від депортації; третя черга –

відновлення первинного житла; нарешті – інші категорії збитків. Конкретні відсоткові співвідношення мають визначатися щорічно з урахуванням наявних ресурсів та динаміки потреб.

Окремим інструментом фінансування відновлення житлового фонду може стати державно-приватне партнерство. Досвід Боснії і Герцеговини підтверджує, що залучення приватного сектора до будівництва соціального житла для постраждалих дозволяє прискорити відновлення та зменшити навантаження на державний бюджет [15]. Рекомендується розробка програми ДПП, за якою держава надає земельні ділянки та гарантії, а приватні забудовники здійснюють будівництво з правом на пільгові умови подальшого комерційного використання частини об'єктів. Для захисту інтересів інвесторів в умовах триваючого конфлікту необхідно розвивати механізми страхування воєнних ризиків за участю міжнародних страхових організацій та експортно-кредитних агентств країн-партнерів.

Цифрова трансформація системи компенсації є четвертим стратегічним напрямом. Проблема відсутності інтеоперабельності між Державним реєстром пошкодженого майна, платформою «Відновлення» та RD4U потребує системного технологічного рішення. Регламент ЄС 2024/903 про інтеоперабельність (Interoperable Europe Act), що набув чинності у квітні 2024 року, встановлює принципи та стандарти забезпечення сумісності цифрових публічних послуг, які можуть бути імплементовані Україною в рамках процесу євроінтеграції [20].

Рекомендується створення єдиної цифрової платформи верифікації та обробки заяв на компенсацію на базі існуючої інфраструктури «Дія». Ключовими функціональними вимогами до такої платформи мають бути: можливість подання єдиної заяви, яка автоматично маршрутизується до відповідних реєстрів та програм; інтеграція з RD4U для обміну даними про зареєстровані збитки; відстеження статусу заяви в режимі реального часу; автоматична верифікація з використанням даних дистанційного зондування та супутникових знімків для об'єктів на деокупованих територіях.

Упровадження технологій штучного інтелекту для первинної обробки заяв є перспективним напрямом підвищення операційної ефективності. За оцінками Київської школи економіки, значна частина стандартних заяв на компенсацію житла може бути опрацьована з мінімальним залученням персоналу за умов наявності якісних супутникових даних та інтеграції з кадастровими реєстрами [38]. Проте автоматизація має доповнюватися, а не замінювати людський контроль для складних випадків та обов'язкову можливість оскарження автоматизованих рішень. Європейський Союз у своїй політиці щодо штучного інтелекту наголошує на принципі «human in the loop» (людина в циклі), який має бути імплементований і в українській системі компенсації.

Особливу увагу слід приділити подоланню цифрового розриву, виявленого в підрозділі 3.1. UNDP Ukraine у своїх програмах підтримки цифрової доступності наголошує на необхідності забезпечення доступу до електронних послуг для всіх категорій населення, включаючи осіб з інвалідністю та літніх людей [17]. Рекомендується розширення мережі Центрів надання адміністративних послуг (ЦНАП) у прифронтових та нещодавно деокупованих громадах за підтримки програми UK DIGIT з обов'язковим навчанням персоналу роботі з вразливими категоріями заявників. Для осіб старшого віку, серед яких, за даними досліджень цифрової грамотності, лише незначна частина активно користується смартфонами, необхідно зберегти можливість подання заяв у паперовому форматі з наступною оцифровкою працівниками ЦНАП.

П'ятим напрямом є вдосконалення процедур розгляду заяв та механізмів оскарження. Як встановлено в підрозділі 3.1, порушення нормативних термінів розгляду (30 днів) є системною проблемою, а судове оскарження займає від 6 місяців до 2 років. Рекомендується запровадження спрощеної адміністративної процедури перегляду рішень про відмову в компенсації, яка передувала б судовому оскарженню. Така процедура має здійснюватися незалежною апеляційною комісією при координаційному центрі з чіткими строками розгляду (не більше 30 днів) та обов'язковістю рішень для виконавчих органів.

Досвід CRPC у Боснії і Герцеговині демонструє ефективність моделі, за

якої рішення спеціалізованого органу є остаточними та обов'язковими, з можливістю перегляду лише за нововиявленими обставинами [15]. Хоча повне перенесення такої моделі в український контекст потребує конституційних застережень щодо права на судовий захист, елементи прискореної адміністративної процедури можуть бути імплементовані. Зокрема, рекомендується надати рішенням апеляційної комісії статус виконавчих документів, що дозволить заявникам звертатися безпосередньо до виконавчої служби в разі невиконання рішення про компенсацію.

Шостим напрямом є посилення моніторингу та забезпечення підзвітності системи компенсації. Рекомендується створення Незалежної ради моніторингу за участю представників експертної спільноти, громадських організацій і міжнародних партнерів. Рада має здійснювати регулярний аудит ефективності процесів компенсації та оприлюднювати щоквартальні звіти з ключовими показниками ефективності: середній час обробки заяви, відсоток задоволених заяв, відсоток оскаржених рішень, рівень задоволеності заявників. Рахункова палата України вже здійснює аудит програми «Відновлення» [44], проте незалежний громадський моніторинг забезпечить додатковий рівень підзвітності.

Конкретні цільові показники ефективності мають визначатися на основі аналізу поточної операційної спроможності системи та міжнародних бенчмарків. Досвід CRPC у Боснії свідчить, що після інституційної стабілізації середній час обробки заяви може бути скорочений до 45-60 днів [15]. Досягнення аналогічних показників в Україні потребує не лише інституційних реформ, але й суттєвого підвищення кадрової спроможності, зокрема через залучення міжнародних експертів на ротаційній основі за моделлю, яку ОЕСР успішно застосовує у програмах підтримки публічного управління в країнах-кандидатах до ЄС [26].

Комунікаційна стратегія є невід'ємним елементом ефективної системи компенсації. Опитування, проведені KSE Institute, демонструють низький рівень обізнаності постраждалих про доступні механізми компенсації, особливо серед мешканців тимчасово окупованих територій і внутрішньо переміщених осіб [38].

Рекомендується проведення масштабної інформаційної кампанії через платформу «Дія» та месенджери з роз'ясненням процедур, прав заявників та очікуваних термінів. Особливу увагу слід приділити інформуванню про RD4U та важливість реєстрації збитків для отримання компенсації з майбутнього міжнародного механізму.

Авторським спостереженням є те, що успіх запропонованих реформ критично залежить від вирішення фундаментального протиріччя, виявленого в підрозділі 3.1: між логікою швидкої обмеженої допомоги (національний підхід) та логікою повного відшкодування за міжнародними стандартами (міжнародний підхід). Автор вважає, що ці логіки не є взаємовиключними і можуть бути інтегровані через модель поетапної компенсації. На першому етапі заявник отримує швидку базову допомогу через національні програми для задоволення невідкладних потреб. На другому етапі, після створення повноцінного міжнародного компенсаційного механізму, здійснюється розрахунок повного відшкодування за міжнародними стандартами із зарахуванням уже отриманих сум. Такий підхід поєднує оперативність національної системи з повнотою міжнародного правового захисту.

Водночас слід визнати, що реалізація цієї моделі потребує значних політичних зусиль. Як свідчить досвід Боснії і Герцеговини, навіть за наявності чітких міжнародних зобов'язань та зовнішнього тиску, процес реституції прав власності займав роки і стикався з опором місцевих політичних еліт [15]. Україна має перевагу у вигляді розвиненої цифрової інфраструктури та міцної підтримки міжнародних партнерів, проте успіх залежатиме від послідовності державної політики й готовності долати опір бюрократичних структур, зацікавлених у збереженні статус-кво.

Досвід Косово та Боснії підтверджує, що створення спеціалізованих інституцій із чіткими повноваженнями та належним фінансуванням здатне суттєво прискорити процес компенсації. У Косово Property Law Implementation Plan (PLIP) забезпечив зростання показника реституції з 21 відсотка в перший рік до 92 відсотків у четвертий [10]. Україна має унікальну можливість не лише

запозичити кращі практики, але й створити інноваційну модель інтеграції національних і міжнародних механізмів компенсації в умовах триваючого конфлікту, яка може стати прецедентом для майбутніх випадків.

Таким чином, запропоновані рекомендації охоплюють шість взаємопов'язаних стратегічних напрямів: інституційну реформу через створення координаційного центру, правову гармонізацію із запровадженням єдиного класифікатора та механізму set-off, диверсифіковану фінансову модель, цифрову трансформацію на базі платформи «Дія», удосконалення процедур оскарження та посилення незалежного моніторингу. Комплексна реалізація цих заходів створить передумови для ефективного захисту прав постраждалих і реалізації принципу відповідальності держави-агресора за завдані збитки.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі здійснено комплексне дослідження міжнародних механізмів компенсації збитків та їх інтеграції в національну систему управління відбудовою України. За результатами проведеного дослідження сформульовано такі висновки.

1. У підрозділі 1.1 здійснено критичний синтез наукових підходів до поняттєвого апарату механізмів компенсації збитків та обґрунтовано доцільність інтегрованого підходу з функціональним розмежуванням репарацій (міжнародний рівень, координація Міністерства юстиції) та компенсацій (національний рівень, реалізація через Агентство відновлення та органи місцевого самоврядування). Виявлено прогалину в суб'єктному складі механізмів щодо територіальних громад, які зазнали руйнування комунальної інфраструктури на суму понад 78 мільярдів доларів США.

Розроблено авторську чотиривимірну класифікацію компенсаційних механізмів за критеріями: суб'єкт (держава/фізособи/юрособи/територіальні громади), рівень (міжнародний/гібридний/національний), інструмент (суд/комісія/адміністрація), джерело фінансування (репарації/активи РФ/донори). Обґрунтовано триланкову модель верифікації збитків із розподілом функцій між центральним (методологія), регіональним (координація) та місцевим (первинна перевірка) рівнями, що дозволяє забезпечити обробку 6-10 мільйонів очікуваних заяв.

2. У підрозділі 1.2 проведено порівняльний аналіз трьох ключових моделей постконфліктної компенсації: Комісії ООН з компенсацій (2,7 млн претензій, 52,4 млрд дол. США виплачено за 31 рік), механізмів Косово (96 тис. заявників, 80% реституції за 12 років) та Комісії з претензій Боснії і Герцеговини (200 тис. заяв, 40% реституції). Установлено, що жодна з моделей не може бути механічно перенесена на український контекст через безпрецедентний масштаб збитків (524 млрд дол. США) та умови триваючого конфлікту. Визначено

ключові елементи для запозичення: від UNCC – категоризацію претензій та прив'язку до гарантованого джерела фінансування; від Косово – конституційне делегування повноважень муніципалітетам і цифрову інтеграцію реєстрів; від Боснії – негативний досвід наслідків відсутності єдиної інформаційної системи та чіткого розмежування юрисдикцій. Запропоновано авторську трирівневу гібридну модель інтеграції: міжнародний рівень (легітимація), національний (стандарти та координація), місцевий (первинна верифікація).

3. У підрозділі 2.1 систематизовано інституційно-правові засади публічного управління відбудовою України. Установлено, що правова база охоплює базовий Закон № 2923-IX та низку підзаконних актів (постанови КМУ № 380, № 381, № 600, № 624, № 118, № 193), які регламентують процедури фіксації збитків і надання компенсацій. Виявлено, що інституційна архітектура характеризується фрагментацією між Мінрозвитку (політика й Реєстр), Агентством відновлення (інфраструктурні проекти) та органами місцевого самоврядування (верифікація). Проаналізовано фінансове забезпечення: Фонд ліквідації наслідків збройної агресії у 2023 році акумулював 61,7 млрд грн, проте у 2024 році надходження скоротилися до 73,2 млн грн за перше півріччя, що свідчить про вичерпання разових джерел.

З'ясовано, що бюджетне фінансування програми «Відновлення» на 2025 рік (4 млрд грн) покриває менше 1% від оціненого дефіциту у 9,96 млрд дол. США. Визначено, що цифрова інфраструктура (Державний реєстр, платформа «Дія») є конкурентною перевагою української моделі, яка може бути запозичена іншими країнами.

4. У підрозділі 2.2 здійснено системний аналіз міжнародних механізмів компенсації збитків від російської агресії. Установлено, що Реєстр збитків для України (RD4U), створений на підставі резолюції ГА ООН A/RES/ES-11/5 та резолюції Комітету міністрів Ради Європи CM/Res(2023)3, станом на жовтень 2025 року отримав близько 65 тисяч заяв у понад 40 категоріях збитків. Виявлено принципову відмінність RD4U від UNCC: Реєстр виконує виключно документаційну функцію без гарантій виплати компенсацій, тоді як UNCC мала

гарантоване фінансування й повноваження присуджувати виплати. Проаналізовано механізм ERA Loan (до 50 млрд дол. США), погоджений на саміті G7 в Апулії, та встановлено його залежність від надзвичайних доходів заморожених російських активів (280–300 млрд дол. США).

Визначено, що питання конфіскації основної суми активів залишається предметом дискусій серед країн G7, що створює невизначеність щодо довгострокового фінансування. Систематизовано донорські програми (URTF Світового банку, Ukraine Solidarity Package ЄІБ, UK DIGIT) та їх роль у посиленні інституційної спроможності.

5. У підрозділі 3.1 ідентифіковано п'ять системних проблем інтеграції механізмів компенсації: інституційна фрагментація (відсутність єдиного координаційного центру з широкими повноваженнями), правова неузгодженість (розбіжність між 3 категоріями «єВідновлення» та понад 40 категоріями RD4U), фінансова нестабільність (залежність від разових надходжень і зовнішніх рішень), інформаційно-технологічна роз'єднаність (три паралельні реєстри без автоматичного обміну даними) та нерівномірна спроможність громад (час обробки заяв у Харківській області вдвічі перевищує показник Вінницької).

Установлено відсутність механізму set-off (зарахування національних виплат при розрахунку міжнародної компенсації), що створює ризики подвійних стандартів. Виявлено цифровий розрив: серед осіб старше 65 років лише незначна частина активно користується смартфонами, що обмежує доступ до електронних послуг компенсації. Обґрунтовано, що децентралізована модель, ефективна в мирний час, стає перешкодою для реагування на масштабну кризу без централізованої координації.

6. У підрозділі 3.2 розроблено стратегічні рекомендації за шістьма взаємопов'язаними напрямками. По-перше, інституційна реформа: створення Координаційного центру з питань компенсації збитків при Кабінеті Міністрів України на підставі постанови КМУ відповідно до статті 116 Конституції України з регіональними підрозділами в шести найбільш постраждалих областях. По-друге, правова гармонізація: розробка проєкту Закону України

«Про компенсацію збитків, завданих збройною агресією Російської Федерації» з єдиним класифікатором збитків, сумісним із категоріями RD4U, та запровадженням механізму set-off. По-третє, фінансова модель: структурування за трьома часовими горизонтами (короткостроковий – бюджет та донори, середньостроковий – надзвичайні доходи від активів РФ, довгостроковий – конфіскація основної суми) з визначенням критеріїв пріоритезації виплат для вразливих категорій. По-четверте, цифрова трансформація: створення єдиної платформи верифікації на базі «Дія» з інтеграцією RD4U та впровадженням технологій штучного інтелекту для первинної обробки заяв відповідно до вимог Регламенту ЄС 2024/903 про інтероперабельність. По-п'яте, удосконалення процедур: запровадження незалежної апеляційної комісії з чіткими строками розгляду (не більше 30 днів). По-шосте, посилення моніторингу: створення Незалежної ради моніторингу з оприлюдненням щоквартальних звітів і ключових показників ефективності. Обґрунтовано авторську модель поетапної компенсації, яка інтегрує швидко базову допомогу через національні програми з повним відшкодуванням за міжнародними стандартами.

7. Узагальнюючи результати дослідження, слід констатувати, що Україна стоїть перед безпрецедентним викликом побудови ефективної системи компенсації збитків в умовах триваючого конфлікту. Загальна вартість відбудови у 524 мільярди доларів США та очікувані 6–10 мільйонів заяв перевищують масштаби будь-якого попереднього компенсаційного механізму в історії. Дослідження засвідчило, що наявна національна система, попри інноваційні цифрові рішення (платформа «Дія», програма «Відновлення»), характеризується інституційною фрагментацією, фінансовою нестабільністю та правовою неузгодженістю з міжнародними механізмами.

Реєстр збитків для України (RD4U), створений як перший крок до реалізації принципу «агресор платить», виконує документаційну функцію без гарантій виплати компенсацій, що принципово відрізняє його від успішної моделі Комісії ООН з компенсацій. Запропоновані у роботі рекомендації – створення Координаційного центру при КМУ, запровадження єдиного

класифікатора збитків із механізмом set-off, формування триланкової моделі верифікації та інтегрованої цифрової платформи – спрямовані на усунення виявлених системних проблем і побудову ефективної архітектури публічного управління відбудовою.

Реалізація принципу відповідальності держави-агресора за завдані збитки залежить від послідовності міжнародних зусиль щодо конфіскації заморожених російських активів та політичної волі України у проведенні інституційних реформ. Україна має унікальну можливість не лише запозичити кращі практики постконфліктної компенсації, але й створити інноваційну модель інтеграції національних і міжнародних механізмів, яка може стати прецедентом для майбутніх випадків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. A/HRC/51/34/Add.2. Bosnia and Herzegovina: Reparations Framework / UN Human Rights Council. 2022. URL: <https://docs.un.org/en/a/hrc/51/34/add.2> (last accessed: 16.12.2025).
2. Challenges in the Resolution of Conflict-Related Property Claims in Kosovo / OSCE Mission in Kosovo. 2020. URL: <https://www.osce.org/mission-in-kosovo/454179> (last accessed: 16.12.2025).
3. Commission for Real Property Claims of Displaced Persons and Refugees (CRPC): Implementation Framework / Office of the High Representative in Bosnia and Herzegovina (OHR). 1999. URL: <https://www.ohr.int/decision-on-the-recognition-and-implementation-of-crpc-decisions-in-the-federation/> (last accessed: 16.12.2025).
4. de Silva L. UN Compensation Commission (UNCC): Lessons for Future Claims Mechanisms. 2022. URL: https://epl.org.ua/wp-content/uploads/2022/07/UN-Compensation-Commission-Lalanath-de-Silva_ENG.pdf (last accessed: 16.12.2025).
5. Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, with commentaries / International Law Commission. 2001. URL: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_6_2001.pdf (last accessed: 16.12.2025).
6. EIB Ukraine Solidarity Urgent Response Package / European Investment Bank. URL: <https://www.eib.org/en/projects/topics/eib-solidarity-ukraine> (last accessed: 17.12.2025).
7. EU Neighbourhood Policy and Enlargement: Support to Ukraine / European Commission. Brussels: European Commission, 2024. 42 p. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/european-neighbourhood-policy/ukraine_en (last accessed: 17.12.2025).
8. Financial and Technical Assistance in the Reconstruction and Development of Post-conflict Bosnia and Herzegovina / Vienna Institute for

International Economic Studies. URL: <https://wiiw.ac.at/financial-and-technical-assistance-in-the-reconstruction-and-development-of-post-conflict-bosnia-and-herzegovina> (last accessed: 16.12.2025).

9. Immobilised Russian assets and the extraordinary revenues for Ukraine / European Commission. 2024. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_24_1469 (last accessed: 16.12.2025).

10. OSCE Mission in Kosovo. Property Rights in Kosovo 1999-2019: Report on Property Rights Claims Resolution. Pristina: OSCE, 2020. 56 p. URL: <https://www.osce.org/mission-in-kosovo/454179> (last accessed: 17.12.2025).

11. Phuong C. At the heart of the return process: solving property issues in Bosnia and Herzegovina. *Forced Migration Review*. 2024. URL: <https://www.fmreview.org/phuong> (last accessed: 16.12.2025).

12. Post-Conflict Property Restitution in Bosnia: Balancing Reparations and Return / Brookings Institution. 2006. URL: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/200612_rew_TESEVpresentation.pdf (last accessed: 16.12.2025).

13. Post-Conflict Reconstruction: The Role of the World Bank / World Bank. Washington, D.C.: World Bank, 1998. 84 p. URL: <https://documents.worldbank.org/curated/en/175771468198561613/> (last accessed: 17.12.2025).

14. Post-war Reconstruction of Economy. Case Studies: Iraq, Kosovo, Kuwait / KPMG Ukraine. 2024. URL: <https://kpmg.com/ua/en/home/insights/2022/12/post-war-reconstruction-of-economy-case-studies.html> (last accessed: 16.12.2025).

15. Property Restitution and Compensation: Practices and Experiences of Claims Programmes / International Organization for Migration. Geneva: IOM, 2008. 148 p. URL: (last accessed: 17.12.2025).

16. Property Rights in Kosovo 2015-2016 / OSCE Mission in Kosovo. 2016. URL: <https://www.osce.org/kosovo/286821> (last accessed: 16.12.2025).

17. Recovery and Resilience in Ukraine: Building Back Better / UNDP Ukraine. Kyiv: UNDP, 2025. 72 p. URL: <https://www.undp.org/ukraine/publications/recovery-resilience-2025> (last accessed: 17.12.2025).

18. Register of Damage for Ukraine (RD4U). Operational Report Q4 2025 / Council of Europe. URL: <https://rd4u.coe.int/uk/documents> (last accessed: 17.12.2025).
19. Register of Damage for Ukraine: International Precedents / European Society of International Law. 2023. URL: <https://esil-sedi.eu/esil-reflection-establishment-of-the-registry-of-damage> (last accessed: 16.12.2025).
20. Regulation (EU) 2024/903 of the European Parliament and of the Council of 13 March 2024 laying down measures for a high level of public sector interoperability across the Union (Interoperable Europe Act). *Official Journal of the European Union*. 2024. L 2024/903. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32024R0903> (last accessed: 17.12.2025).
21. Reparations in Bosnia and Herzegovina: Justice is (not) Coming / Tranzicijska Pravda. 2024. URL: <https://tranzicijskapravda.detektor.ba/wp-content/uploads/2024/08/Policy-Brief-Reparations.pdf> (last accessed: 16.12.2025).
22. REPO for Ukrainians Act of 2024 (H.R.4175). Public Law No: 118-50. URL: <https://www.congress.gov/bill/118th-congress/house-bill/4175> (last accessed: 17.12.2025).
23. Resolution CM/Res(2023)3 establishing the Enlarged Partial Agreement on the Register of Damage Caused by the Aggression of the Russian Federation against Ukraine / Council of Europe, Committee of Ministers. 2023. URL: <https://rm.coe.int/resolution-cm-res-2023-3-epa-rd-en/1680ab2d47> (last accessed: 16.12.2025).
24. Serrano M. Property rights and reconstruction in the Bosnian return process. *Forced Migration Review*. 2025. URL: <https://www.fmreview.org/dayton20/serrano> (last accessed: 16.12.2025).
25. Socio-legal Instabilities in Ukraine's Compensation Law. *Cambridge Journal of International and Comparative Law*. 2024. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/international-journal-of-law-in-context> (last accessed: 16.12.2025).
26. Supporting Ukraine's Recovery and Resilience / OECD. Paris: OECD Publishing, 2023. 128 p. URL: <https://www.oecd.org/ukraine-hub/policy-responses/>

(last accessed: 17.12.2025).

27. The Claims / United Nations Compensation Commission. URL: <https://uncc.un.org/en/what-we-did/the-claims> (last accessed: 17.12.2025).

28. The Contemporary Right to Property Restitution in the Context of Transitional Justice / International Center for Transitional Justice (ICTJ). 2007. URL: <https://www.ictj.org/sites/default/files/ICTJ-Global-Right-Restitution-2007-English.pdf> (last accessed: 16.12.2025).

29. The World Bank and Ukraine: Laying the Groundwork for Reconstruction in the Midst of War / World Bank. 2024. URL: <https://www.worldbank.org/en/results/2023/11/30/the-world-bank-and-ukraine-laying-the-groundwork-for-reconstruction-in-the-midst-of-war> (last accessed: 17.12.2025).

30. Ukraine Relief, Recovery, Reconstruction and Reform Trust Fund (URTF). Annual Report 2024 / World Bank. URL: <https://www.worldbank.org/en/programs/urtf> (last accessed: 17.12.2025).

31. Ukraine: Fourth Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA4). February 2022 – December 2024 / World Bank, Government of Ukraine, European Commission, United Nations. 2025. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2025/02/25/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released> (last accessed: 16.12.2025).

32. Ukraine: Fourth Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA4). February 2025 / World Bank, Government of Ukraine, European Commission, UN. URL: <https://www.worldbank.org/en/country/ukraine/publication/rdna4> (last accessed: 17.12.2025).

33. Ukraine: Technical Assistance Report – Public Financial Management / International Monetary Fund. Washington, D.C.: IMF, 2024. 56 p. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2024/ukraine-pfm> (last accessed: 17.12.2025).

34. United Nations Compensation Commission. Final Report. Governing Council Decision 277. 2022. URL: <https://uncc.ch/decision-277> (last accessed: 16.12.2025).

35. United Nations Compensation Commission. The Claims. 2022. URL: <https://uncc.ch/the-claims> (last accessed: 16.12.2025).
36. United Nations Compensation Commission. UNCC at a Glance: Processing Claims and Payments. 2023. URL: <https://uncc.un.org/en/who-we-were/uncc-glance> (last accessed: 16.12.2025).
37. War Damages Compensation: Case Study Ukraine. *F1000Research*. 2023. URL: <https://f1000research.com/articles/12-1250> (last accessed: 16.12.2025).
38. Аналіз програми «Відновлення: результати та виклики» / KSE Institute. Київ: Київська школа економіки, 2025. 48 с. URL: <https://kse.ua/ua/research/yevidnovlennya-analysis-2025/> (дата звернення: 17.12.2025).
39. Використання заморожених російських активів: правовий аналіз / Chatham House. Лондон: Royal Institute of International Affairs, 2025. 45 с. URL: <https://www.chathamhouse.org/2025/01/using-frozen-russian-assets> (дата звернення: 17.12.2025).
40. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) / Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199 (дата звернення: 16.12.2025).
41. Загальні положення / Реєстр збитків для України. Рада Європи. 2024. URL: <https://rd4u.coe.int/uk/faq/general> (дата звернення: 16.12.2025).
42. Заява лідерів G7 щодо Компакту з Україною (G7 Apulia Summit) від 13 червня 2024 р. URL: <https://www.g7italy.it/en/g7-leaders-statement-on-ukraine/> (дата звернення: 17.12.2025).
43. Звіт Державного агентства відновлення та розвитку інфраструктури України за 2024. URL: <https://restoration.gov.ua> (дата звернення: 17.12.2025).
44. Звіт про результати аудиту ефективності використання коштів державного бюджету на реалізацію програми «Відновлення» / Рахункова палата України. Київ: Рахункова палата, 2024. 64 с. URL: <https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2024/yevidnovlennya-audit.pdf> (дата звернення: 17.12.2025).

45. Інституційні та правові механізми відшкодування шкоди від агресії РФ / Національний інститут стратегічних досліджень. 2025. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/natsionalna-bezpeka/instytutsiini-ta-pravovi-mekhanizmy-vidshkoduvannya-shkody-vid> (дата звернення: 16.12.2025).

46. Компенсація за пошкоджене та знищене нерухоме майно: аналіз нового регулювання / Благодійна організація «Право на захист». 2023. URL: <https://r2p.org.ua/kompensaciya-za-poshkozhdzhene-ta-znyshhene-neruhome-majno-analiz-novogo-regulyuvannya> (дата звернення: 17.12.2025).

47. Медведєва М. Міжнародний компенсаційний механізм як засіб реалізації міжнародно-правової відповідальності Росії за шкоду, завдану внаслідок її збройної агресії проти України. *Право України*. 2024. № 2. С. 61-75. DOI: 10.33498/іош-2024-02-061.

48. Міжнародний реєстр збитків для України / Донбас SOS. 2024. URL: <https://donbasssos.org> (дата звернення: 17.12.2025).

49. Міжнародні претензії до Росії: виклики та перспективи / Разумков Центр. Київ: Разумков Центр, 2025. 32 с. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/mezhdunarodni-vidnosyny/pretensii-do-rosii-2025> (дата звернення: 17.12.2025).

50. Мін'юст: Міжнародний компенсаційний механізм має бути прозорим і незалежним / Урядовий портал. 2024. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/miniust-mizhnarodnyi-kompensatsiinyi-mekhanizm-maie-butu-prozorym-i-nezalezhnym> (дата звернення: 16.12.2025).

51. Надходження до Фонду ліквідації у 2024 / Центр досліджень фіскальної політики. URL: <https://fiscalcenter.org> (дата звернення: 17.12.2025).

52. Національна стратегія доходів до 2030 року: схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27.12.2023 № 1218-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1218-2023-p> (дата звернення: 17.12.2025).

53. Постанова Верховного Суду від 14 квітня 2022 року у справі № 308/9708/19 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103956638> (дата звернення: 16.12.2025).

54. Презентація Державного реєстру пошкодженого майна / Асоціація міст України. 2022. URL: <https://auc.org.ua/novyna/prezentovano-novyuy-derzhavnyu-reyestr-poshkodzhenogo-ta-znyshchenogo-mayna> (дата звернення: 17.12.2025).

55. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 05.02.2015 № 156-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19> (дата звернення: 17.12.2025).

56. Про затвердження Положення про Державне агентство відновлення та розвитку інфраструктури України: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.2023 № 193. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/193-2023-p> (дата звернення: 17.12.2025).

57. Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру пошкодженого та знищеного майна: Постанова Кабінету Міністрів України від 13.06.2023 № 624. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/624-2023-p> (дата звернення: 17.12.2025).

58. Про затвердження Порядку використання коштів фонду ліквідації наслідків збройної агресії Російської Федерації проти України: Постанова Кабінету Міністрів України від 10.02.2023 № 118. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/118-2023-p> (дата звернення: 17.12.2025).

59. Про затвердження Порядку збору, обробки та обліку інформації про пошкоджене та знищене нерухоме майно внаслідок бойових дій, терористичних актів та інших подій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.03.2022 № 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/380-2022-p> (дата звернення: 17.12.2025).

60. Про затвердження Порядку надання компенсації для відновлення окремих категорій об'єктів нерухомого майна, пошкоджених внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації, з використанням електронної публічної послуги «Відновлення»: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.04.2023 № 381. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/381-2023-p> (дата звернення: 17.12.2025).

61. Про затвердження Порядку надання компенсації за знищені або

пошкоджені об'єкти нерухомого майна окремих категорій: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.05.2023 № 600. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/600-2023-p> (дата звернення: 17.12.2025).

62. Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів та інших подій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України: Закон України від 21.04.2023 № 2923-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2923-20> (дата звернення: 17.12.2025).

63. Про організацію та порядок діяльності органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану: Закон України від 24.03.2022 № 2139-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2139-20> (дата звернення: 17.12.2025).

64. Про стан виконання програми «Відновлення» / Міністерство розвитку громад та територій України. 2024. URL: <https://www.minregion.gov.ua/> (дата звернення: 16.12.2025).

65. Прозорість та підзвітність у сфері відновлення України: аналітичний звіт / Transparency International Україна. 2024. URL: <https://ti-ukraine.org/research/prozora-vidbudova/> (дата звернення: 16.12.2025).

66. Регламент (ЄС) 2024/2773 Європейського Парламенту та Ради від 24 жовтня 2024 р. про створення Механізму кредитного співробітництва для України та надання виняткової макрофінансової допомоги Україні. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32024R2773> (дата звернення: 17.12.2025).

67. Реєстр збитків для України (RD4U): статистика / Рада Європи. 2025. URL: <https://rd4u.coe.int> (дата звернення: 17.12.2025).

68. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН A/RES/ES-11/5 «Додаткові ефективні заходи щодо досягнення миру в Україні» від 14 листопада 2022 р. URL: <https://undocs.org/uk/A/RES/ES-11/5> (дата звернення: 17.12.2025).

69. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН A/RES/ES-11/5 від 14 листопада 2022 року «Сприяння здійсненню правового захисту і забезпечення

відшкодування шкоди у зв'язку з агресією проти України». URL: <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n22/682/63/pdf/n2268263.pdf> (дата звернення: 16.12.2025).

70. Резолюція Комітету міністрів Ради Європи CM/Res(2023)3 «Про створення Розширеного часткового узгоджувального механізму для України» від 12 травня 2023 р. URL: <https://rm.coe.int/0900001680ab2595> (дата звернення: 17.12.2025).

71. Результати роботи програми «Відновлення станом на 10 грудня 2025 / Міністерство розвитку громад та територій України. URL: <https://mindev.gov.ua/news/rezultaty-roboty-prohramy-ievidnovlennia-stanom-na-ran-ok-10-hrudnia-2025> (дата звернення: 17.12.2025).

72. Репарація, компенсація, реституція. Українське законодавство і міжнародна практика / Екологія. Право. Людина. 2022. URL: <https://epl.org.ua/eco-analytics/reparatsiya-kompensatsiya-restytutsiya-ukrayinske-zakonodavstvo-i-mizhnarodna-praktyka/> (дата звернення: 16.12.2025).

73. Стешенко О. Огляд міжнародних механізмів захисту прав, порушених у зв'язку з війною проти України. *Вища школа адвокатури НААУ*. 2024. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/ogliad-miznarodnix-mexanizniv-zaxistu-prav-porusenix-u-zv'язku-z-viinoiu-proti-ukrayini> (дата звернення: 16.12.2025).

74. Фонд ліквідації наслідків збройної агресії: звіт за 2024 / Мінрозвитку. URL: <https://mtu.gov.ua/content/fond-likvidacii-naslidkiv-zbrojnoi-agresii.html> (дата звернення: 17.12.2025).